

**SUOMEN KUUDES MÄÄRÄAIKAISRAPORTTI
KAIKKINAISEN NAISTEN SYRJINNÄN
POISTAMISTA KOSKEVAN KANSAINVÄLISEN
YLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA**

LOKAKUU 2007

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
1 ARTIKLA	5
2 ARTIKLA	5
1. LAINSÄÄDÄNTÖ	5
1.1. Tasa-arvolain uudistus	5
1.2. Yhdenvertaisuuslainsäädäntö	7
1.3. Tasa-arvolain toteutumisen valvonta	7
2. VÄHEMMISTÖRYHMÄT	8
2.1. Romaninaiset	8
2.2. Maahanmuuttajanaiset	9
2.3. Vammaiset naiset	10
3 ARTIKLA	11
1. HALLITUSOHJELMA 2003 - 2007	11
2. HALLITUSOHJELMA 2007 - 2011	12
3. VALTAVIRTAISTAMINEN SUOMEN VALTIONHALLINNOSSA	12
4. TASA-ARVOBAROMETRI 2004	13
5. SUOMI KANSAINVÄLISENÄ TOIMIJANA	14
4 ARTIKLA	15
1. TASA-ARVOLAIN KIINTÖSÄÄNNÖS	15
5 ARTIKLA	16
1. NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA	16
1.1. Lähestymiskieltoa koskeva lainsäädäntö	16
1.2. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeva tutkimus	16
1.3. Perhe- ja parisuhdeväkivalta	18
1.4. Turvakodit	18
1.5. Lapsiin kohdistuva väkivalta	19
1.6. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen	19
1.7. Maahanmuuttajanaiset	20
2. SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ JA HÄIRINTÄ SUKUPUOLEN PERUSTEELLA	22
2.1. Lainsäädäntö	22
2.2. Sukupuoleen perustuva häirintä työpaikoilla	22
3. TASA-ARVON EDISTÄMINEN TIEDOTUSVÄLINEISSÄ	23
6 ARTIKLA	25
1. SEKSUAALIPALVELUJEN OSTAMISEN KRIMINALISOINTI	25
2. IHMISKAUPPA	26
2.1. Kansainväliset velvoitteet	26
2.2. Lainsäädäntömuutokset	27
2.3. Muut kansalliset toimenpiteet	28
2.4. Kansainvälinen yhteistyö	29
7 ARTIKLA	30
1. VAALIOIKEUS	30
2. HALLITUKSEN KOKOONPANO	30
3. VALTION VIRKAMIEHET	30
4. VALTIONAPU NAISJÄRJESTÖILLE	31
8 ARTIKLA	32
9 ARTIKLA	33
10 ARTIKLA	34

1. TASA-ARVOSUUNNITTELU OPPILAITOKSISSA	34
2. ERITYISET TOIMENPITEET YLEISSIVISTÄVÄN KOULUTUKSEN ALUEELLA	34
3. NAISTEN EDUSTUS YLIOPISTOMAAILMASSA	35
4. VAPAAEHTOINEN MAANPUOLUSTUS	36
11 ARTIKLA.....	38
1. SYRJINNÄN POISTAMINEN TYÖELÄMÄSSÄ	38
1.1. Palkkaerot	38
1.2. Määräaikaiset työsuhteet	40
1.3. Osa-aikatyö	41
1.4. Syrjintä raskauden ja perhevapaalla olemisen vuoksi	41
2. NAISTEN TYÖTTÖMYYS	42
3. SOSIAALITURVA	43
3.1. Vanhempainvapaa, vanhempainraha ja äitiysraha	43
3.2. Eläkejärjestelmä	43
3.3. Vammaiset henkilöt.....	44
3.4. Sosiaalisen tasa-arvon turvaaminen ja sukupuolivaikutusten analysointimenetelmien kehittäminen.....	45
12 ARTIKLA.....	47
1. TERVEYDEN EDISTÄMINEN.....	47
1.1. Yleistä.....	47
1.2. Tupakointi erityisesti tyttöjen keskuudessa.....	47
1.3. Tyttöjen päihteidenkäyttö.....	48
2. RASKAUDEN AIKAINEN JA SITÄ SEURAAVA TERVEYDENHUOLTO	48
3. PERHESUUNNITTELU JA RASKAUDEN KESKEYTYKSET	49
3.1. Laki hedelmöityshoidoista.....	49
3.2. Raskaudenkeskeytykset	49
4. SUKUPUOLITAUDIT	50
13 ARTIKLA.....	51
14 ARTIKLA.....	52
1. MAASEUDUN KEHITTÄMINEN	52
15 ARTIKLA.....	53
16 ARTIKLA.....	54
LIITTEET	55

JOHDANTO

Yhdistyneiden kansakuntien kaikkinaisten naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1979. Suomi on ollut sopimuksen osapuolena vuodesta 1986 lähtien (SopS 67–68/1986).

Tämä on Suomen hallituksen kuudes määräaikaisraportti kansainvälisen kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta. Raportti kattaa ajanjakson lokakuusta 2003 syyskuuhun 2007. Edellinen raportti annettiin helmikuussa 2004.

Raportti on laadittu ulkoasiainministeriön ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikössä yhteistyössä useiden sektoriministeriöiden ja viranomaisten kanssa. Myös kansalaisjärjestöiltä pyydettiin kirjallisia kommentteja raportin valmistelua varten. Syyskuussa 2007 järjestettiin lisäksi kuulemistilaisuus, johon kutsuttiin eri viranomaisia, työmarkkinajärjestöjä neuvottelukuntia ja kansalaisjärjestöjä, ja niille annettiin mahdollisuus myös suullisesti esittää kommentteja ja näkökohtia raporttiluonnoksesta.

Raportti on toimitettu YK:n pääsihteerille marraskuussa 2007.

Lisätietoja ihmisoikeussopimuksista ja niiden täytäntöönpanon valvontaan liittyvästä määräaikaisraportoinnista voi tiedustella ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksiköstä. Yhteystiedot ovat:

Ulkoasiainministeriö
Oikeudellinen osasto
Ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden
yksikkö (OIK-31)
PL 176, 00161 HELSINKI
puhelin: (09) 1605 5704
faksi: (09) 1605 5951
sähköposti: OIK-31@formin.fi

1 artikla

Tässä yleissopimuksessa "naisten syrjintä" tarkoittaa kaikkea sellaista sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää, poissulkemista tai rajoittamista, jonka vaikutus tai tarkoitus on heikentää naisille - miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta ja siviilisäädystä riippumatta - kuuluvien yhtäläisten ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tunnustamista, nauttimista tai toteuttamista poliittisella, taloudellisella, yhteiskunnallisella, sivistyksellisellä, kansalaisoikeuksiin liittyvällä tai muilla aloilla, tai mitätöidä nämä oikeudet.

2 artikla

Sopimusvaltiot tuomitsevat naisten syrjinnän kaikki muodot ja sopivat siitä, että ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin keinoin viipymättä poistamaan naisiin kohdistuvaa syrjintää, ja tämän saavuttamiseksi sitoutuvat

- a) sisällyttämään kansalliseen perustuslakiinsa tai muuhun asianmukaiseen lainsäädäntöön miesten ja naisten tasa-arvon periaatteen, ellei niin ole jo tehty, ja varmistamaan laeilla ja muilla asianmukaisilla keinoilla tämän periaatteen toteuttamisen käytännössä;*
- b) hyväksymään asianmukaiset lainsäädäntö- ja muut toimet, jotka kieltävät kaiken naisten syrjinnän, niihin tarvittaessa liittyvine sanktioineen;*
- c) turvaamaan naisten oikeuksien juridisen suojaamisen samoin perustein kuin miestenkin ja varmistamaan sen, että toimivaltaisten kansallisten tuomioistuinten ja muiden julkisten instituutioiden välityksellä naisille taataan tehokas suoja kaikkia syrjintätoimia vastaan;*
- d) pidättymään kaikista naisia syrjivistä toimista tai käytännöistä ja varmistamaan, että julkiset viranomaiset ja laitokset toimivat tämän velvoitteen mukaisesti;*
- e) ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin henkilöiden, järjestöjen ja yritysten taholta tapahtuvan naisten syrjinnän poistamiseksi;*
- f) ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimiin, mukaan lukien lainsäädäntötoimet, olemassa olevien naisia syrjivien lakien ja muiden säännösten, tapojen ja käytäntöjen muuttamiseksi tai poistamiseksi;*
- g) kumoamaan kaikki sellaiset kansalliset rikosoikeudelliset määräykset, jotka merkitsevät naisiin kohdistuvaa syrjintää.*

1. Lainsäädäntö

1.1. Tasa-arvolain uudistus

1. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettu laki (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) tuli voimaan 1. päivänä tammikuuta 1987. Tasa-arvolain toinen kokonaisuudistus tuli voimaan 1.6.2005 (15.4.2005/232; HE 1959/2004).¹

¹ Liitteenä julkaisu The Act on Equality between Women and Men 2005; Ministry of Social Affairs and Health 2005:2

2. Lähtökohtana uudistukselle oli muuttaa laki vastaamaan Euroopan unionin perustamissopimuksen tasa-arvoa koskevia määräyksiä sekä täyttää työelämän yleisen tasa-arvodirektiivin², todistustaakkadirektiivin³ sekä vanhempainomadirektiivin⁴ edellyttämät ja EY-tuomioistuimen ratkaisuihin liittyvät muutokset, Suomen vuosien 2003–2007 hallitusohjelman tasa-arvokirjaukset, muu lainsäädännön kehitys sekä lain soveltamiskäytännössä ja valvonnassa ilmenneet kehittämistarpeet. Lakiehdotuksen valmistelussa otettiin huomioon myös muiden pohjoismaiden tasa-arvolainsäädännön kehitys.
3. Vuoden 2005 lakiuudistuksessa viranomaisten velvollisuutta edistää tasa-arvoa kaikessa toiminnassaan korostettiin valtavirtaistamisperiaatteen täytäntöönpanolla.
4. Syrjinnän yleiskieltoa täsmennettiin ja täydennettiin. Yleiskieltoon sisällytettiin välittömän ja välillisen syrjinnän määritelmät ja häirintä määriteltiin syrjinnäksi. Häirintä kattaa tasa-arvolain mukaan seksuaalisen häirinnän lisäksi häirinnän sukupuolen perusteella silloinkin, kun teko ei ole luonteeltaan seksuaalista. Syrjinnäksi määritellään myös käsky tai ohje syrjiä.
5. Työelämää koskevaa syrjinnän erityiskieltoa täsmennettiin ja vastatoimia sekä työnantajan huolehtimisvelvoitetta häirinnän poistamiseksi koskevia säännöksiä selkeytettiin. Lakiin lisättiin hyvitysmenettelyn piiriin kuuluvat kiellot koskien oppilaitoksissa ja etujärjestöissä tapahtuvaa syrjintää.
6. Syrjinnän erityiskieltojen tarkoittamien tilanteiden osalta lakiin lisättiin erillinen säännös todistustaakasta. Säännöksen mukaan jos joku, joka katsoo joutuneensa syrjinnän kohteeksi, esittää tuomioistuimessa tai toimivaltaisessa viranomaisessa tosiseikkoja, joiden perusteella voidaan olettaa, että kyseessä on syrjintä sukupuolen perusteella, on vastaajan osoitettava, ettei sukupuolten välistä tasa-arvoa ole loukattu, vaan että menettely on johtunut muusta, hyväksyttävästä seikasta kuin sukupuolesta. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta rikosasian käsittelyssä.
7. Työelämässä tapahtuvaa syrjintää koskevia säännöksiä laajennettiin siten, että mitä laissa säädetään työnantajasta, sovelletaan vastaavasti myös työvoimaa toiselta yritykseltä vuokraavaan yritykseen sen käyttäessä työnantajalle kuuluvaa määräysvaltaa. Työnantajaa koskevia säännöksiä sovelletaan soveltuvin osin myös muun palvelussuhteeseen rinnastettavan oikeussuhteen toimeksiantajaan.
8. Hyvityksen enimmäismäärä poistettiin muutoin paitsi työhönottotilanteissa ja hyvitysmenettelyn soveltamisala ulotettiin peruskoulua lukuun ottamatta oppilaitoksiin yleensä. Työnantajan lisäksi myös oppilaitos ja etujärjestö ovat syrjinnän kieltoa rikkottuaan velvollisia maksamaan hyvitystä. Hyvityksen suorittaminen ei estä loukattua lisäksi vaatimasta korvausta taloudellisesta vahingosta vahingonkorvauslain tai muun lain mukaan. Työnantajien velvollisuutta tasa-arvon edistämiseen täsmennet-

² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/73/EY, annettu 23 päivänä syyskuuta 2002, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY muuttamisesta

³ Neuvoston direktiivi 97/80/EY, annettu 15 päivänä joulukuuta 1997, todistustaakasta sukupuoleen perustuvissa syrjintätapauksissa

⁴ Neuvoston direktiivi 96/34/EY, annettu 3 päivänä kesäkuuta 1996, UNICE:n, CEEP:n ja EAY:n tekemästä vanhempainlomaa koskevasta puitesopimuksesta

tiin tasa-arvolaisissa siten, että myös syrjinnän torjuminen ennakolta luetaan tasa-arvon edistämisen piiriin.

9. Eräs lakiuudistuksen tärkeimmistä muutoksista on tasa-arvosuunnitteluelvoitteen täsmentäminen ja vahvistaminen. Lain mukaan jos työnantajan palvelussuhteessa olevan henkilöstön määrä on säännöllisesti yli 30 työntekijää, työnantajan on laadittava vuosittain tasa-arvosuunnitelma ja toteutettava tasa-arvoa edistävät toimet sen mukaisesti. Laissa esitetään vähimmäisvaatimukset suunnitelman sisällölle. Tasa-arvosuunnitelmaan on mm. sisällytettävä työpaikan palkkakartoitus.
10. Tasa-arvolautakunta voi velvoittaa sakan uhalla työnantajan, joka on laiminlyönyt velvollisuuden tasa-arvosuunnitelman laatimisesta, laatimaan määräajassa suunnitelman. Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa velvoittamista ja sakanuhkaa koskevan asian lautakunnan käsiteltäväksi sen jälkeen, kun työnantaja ei ole valtuutetun kehotuksesta huolimatta kohtuullisessa määräajassa laatinut suunnitelmaa.⁵

1.2. Yhdenvertaisuuslainsäädäntö

11. Yhdenvertaisuuslaki (21/2004) tuli voimaan 1.2.2004 ja sillä toimeenpantiin EU:n neuvoston direktiivi rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta (2000/43/EY) sekä direktiivi yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista (2000/78/EY).
12. Oikeusministeriö asetti 25.1.2007 toimikunnan uudistamaan Suomen yhdenvertaisuuslainsäädäntöä. Yhdenvertaisuuslain ohella toimikunta selvittää tarvetta uudistaa myös muihin lakeihin sisältyviä yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä syrjintää koskevia säännöksiä. Uudistuksen yhteydessä tarkistettaisiin tarvittavissa määrin myös nykyisten syrjintävaltuutettujen eli vähemmistövaltuutetun ja tasa-arvovaltuutetun asemaa, tehtäviä ja toimivaltuuksia. Toimikunnan tulee antaa välimietintö uudistustarpeen laajuudesta ja uudistusvaihtoehdoista 31.1.2008 mennessä sekä ehdotuksensa yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamisesta 31.1.2009 mennessä, mutta tähän mennessä tehdyn selvitystyön perusteella näyttää siltä, että toimikunta tarvitsisi toimikaudelleen jatkoaikaa syksyyn 2009 asti..

1.3. Tasa-arvolain toteutumisen valvonta

13. Tasa-arvolain uudistus toi tasa-arvovaltuutetulle uusia tehtäviä lain valvonnan asiallisen ulottuvuuden ja henkilötahojen laajentumisen myötä. Yksistään työpaikkojen ja oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua koskevan velvoitteen piiriin kuuluu arvioilta 5000 – 6000 työpaikkaa ja runsaat 1000 oppilaitosta. Lain tehokkaan valvonnan kannalta suuri ongelma on se, että lakiuudistuksen myötä tasa-arvovaltuutettu on saanut vain yhden uuden viran. Kaikkiaan tasa-arvovaltuutetun toimistossa on 10,5 virkaa, mikä määrä ei ole riittävä työelämää sekä muuta yh-

⁵ Liitteenä esite Gender Equality Planning at Workplaces; Ministry of Social Affairs and Health 2005:6

teiskuntaelämää koskevan lain tehokkaaseen valvontaan ja valtuutetulle niin ikään kuuluvan aktiivisen edistämistehtävän toteuttamiseen.

2. Vähemmistöryhmät

14. CEDAW-komitea on aikaisempien raporttien johdosta antamassaan lausunnossa ilmaissut huolensa jatkuvasta Suomessa asuvien maahanmuuttaja- ja vähemmistönaisten syrjinnästä, erityisesti romani- ja saamelaisnaisten syrjinnästä, koska he kärsivät kaksinkertaisesta syrjinnästä, joka perustuu sekä heidän sukupuoleensa että etniseen taustaansa.

2.1. Romaninaiset

15. Romaniasiaain neuvottelukunnan näkemyksen mukaan romaniväestön elinolosuhteita ja yhdenvertaisuutta on kehitetty Suomessa viime vuosina tasaisesti. Tämä näkyy ennen kaikkea paitsi lainsäädännön kehittämisenä, mutta myös niiden instituutioiden vahvistamisella ja resursoinnilla, joiden toimintaan romanit itse osallistuvat. Vuonna 2004 voimaan tullut yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaiset laatimaan yhdenvertaisuussuunnitelman, mikä neuvottelukunnan mielestä on aktiivinen keino lisätä romanien palveluiden saatavuutta ja yhdenvertaisuutta.
16. Romaniasiaain neuvottelukunnan näkemyksen mukaan uudistuneesta ja kehittyneestä lainsäädännöstä huolimatta romaninaiset kohtaavat syrjintää työmarkkinoilla ja yksityisten palvelujen saatavuudessa. Erityisesti romaninaisen kansallisuus saattaa aiheuttaa syrjintätilanteita. Toisaalta romaninaiset ovat aikaisempaa tietoisempia omista oikeuksistaan. Työllistymisessä ensisijaisen ongelman aiheuttaa neuvottelukunnan näkemyksen mukaan kuitenkin alhainen koulutustaso.
17. Vähemmistövaltuutetun vuosikertomuksessa vuodelta 2005 kiinnitetään huomiota romanien asumisongelmiin, joita valtuutetun toimistossa oli vireillä 70 tapaista vuonna 2005. Varsin usein vähemmistövaltuutetun tietoon tulleissa tapauksissa oli kysymys yksinhuoltajaäitien ja heidän lastensa taloudellisista ja muista asumisaikaisista ongelmista, hädöistä ja asunnottomuudesta. Romaninaisten tilanteisiin kytkeytyi myös lasten asema. Vakiintumattomassa asumistilanteessa esimerkiksi lasten koulunkäyntimahdollisuudet saattoivat olla heikot.
18. Yleisesti ottaen suomalainen tuki- ja palveluverkosto palvelee hyvin myös romaninaisia. Esimerkiksi neuvolapalvelut, äitiysraha, opintotuki jne. ovat myös käytännössä koko väestön etuuksia ja ylläpitävät perustoiveentuloa erilaisissa elämäntilanteissa.
19. Romaninaisten työttömyys on valtaväestöä suurempaa. Tämä tilanne ei ole neuvottelukunnan käsityksen mukaan suoraan riippuvainen yleisestä taloudellisesta ja työllisyystilanteesta, vaan johtuu asenteista sekä yleensä alhaisesta koulutustaustasta. On kuitenkin havaittavissa myönteistä kehitystä, ja erityisesti nuoret naiset ja tytöt panostavat aikaisempaa enemmän jatko- ja aikuiskoulutukseen. Aikuisopiskelijoiden ongelmana on lasten hoidon järjestäminen ja toimeentulo opiskelujen aikana.

Työministeriö on käynnistänyt tutkimuksen romanien työllisyystilanteesta. Tutkimus valmistuu vuoden 2007 lopussa.

20. Lasten päivähoidon järjestäminen on olennainen kysymys naisten työssäkäynnille. Sosiaali- ja terveydenhuollon alalla romanien palveluiden kehittäminen kytkeytyy tiiviimmin romanilasten varhaiskasvatukseen. Uusissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2003 (Stakes, oppaita 26) on huomioitu ensi kertaa romanilasten tarpeet kieli- ja kulttuuriryhmänä. Lisäksi kuntien on ollut mahdollista hakea vuonna 2003 käynnistyneestä sosiaalialan kehittämisohjelmasta hankerahoitusta kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen palveluiden kehittämiseksi. Vuosina 2004–2005 käynnistyi kolme romanilasten varhaiskasvatusprojektia. Hankkeiden tarkoituksena on ollut lisätä romanilasten verrattain vähäistä osallistumista varhaiskasvatuspalveluihin ja esiopetukseen.
21. Suomessa romaniväestön kansalaistoiminnassa on merkittävää, että romaninaiset ovat aktiivisia järjestötoiminnassa. Vuoden 2006 aikana perustettiin kaksi ensimmäistä romaninaisten järjestöä, nimittäin valtakunnallisena Kristillinen romaninaisten yhdistys Kromana ry sekä Jyväskylän romaninaiset ry paikallisena naisjärjestönä. Lisäksi Fintiko Romano Forum, Suomen Romanifoorumi, perustettiin 24.3.2007.

2.2. Maahanmuuttajanaiset

22. Monika-Naiset liitto ry on vuonna 1998 perustettu järjestö, jonka tavoitteena on edistää maahanmuuttajanaisten asemaa Suomessa. Liitto tarjoaa ja kehittää palveluja pari- ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaيسille ja -lapsille, ehkäisee maahanmuuttajanaisten syrjäytymistä ja tukee heidän kotoutumistaan Suomeen. Kotoutumista tuetaan myös järjestöyhteistyön avulla. Liitto toimii maahanmuuttajanaيسjärjestöjen kattojärjestönä Suomessa ja sillä on 14 valtakunnallisesti toimivaa jäsenjärjestöä.
23. Monika-Naiset liitto ry on tuonut esiin määräaikaissraporttia varten antamassaan lausunnossa, että ilman suomen kielen taitoa työpaikan saaminen suomessa on vaikeaa. Kun naiset eivät pääse aktiivisesti työelämään, naisen ja koko perheen hyvinvointi heikkenee. Tämä vaikuttaa erityisesti lapsiin ja nuoriin. Liiton näkemyksen mukaan maahanmuuttajien tulot ovat kaksi kolmasosaa pienempiä valtaväestöön verrattuna. Tutkimuksien mukaan maahanmuuttajanaiset ovat työmarkkinoilla haavoittuvimmassa asemassa ja joutuvat helpoimmin ulos kun tilanne työmarkkinoilla heikkenee.
24. Suomen UNIFEM on tuonut esiin määräaikaissraporttia varten antamassaan lausunnossa, että Suomessa on maahanmuuttajanaيسia, jotka ovat täysin luku- ja kirjoitustaidottomia jo omalla äidinkielellään, mikä tekee heidän suomen kielen oppimisensa ja Suomeen kotoutumisensa entistä haasteellisemmaksi ja vaikuttaa kielteisesti myös heidän mahdollisuuksiinsa hyödyntää Suomessa tarjottuja palveluja.

2.3. *Vammaiset naiset*

25. Hallitus antoi toukokuussa 2006 eduskunnalle ensimmäisen vammaispoliittisen selonteon⁶.
26. Valtakunnallinen vammaisneuvosto teki osana tätä selontekoa selvityksen⁷, jossa kartoitettiin vammaisjärjestöjen näkemyksiä. Kyselyyn vastanneista järjestöistä 80 % ilmoitti, että yleinen asenneilmasto on muuttunut myönteisemmäksi vammaisia ja vammaisuutta kohtaan. Tästä huolimatta vammaisista ihmisistä on vielä stereotyyppinen ja homogeeninen kuva. Heidät nähdään samanlaisina, ilman eri ryhmien, sukupuolten tai yksilöiden välisiä eroja. Vammainen nainen on yleisesti mielikuvissa ensisijassa vammainen ja sitten vasta nainen.
27. Vammaispoliittisessa selonteossa korostettiin vammaisen ihmisen oikeutta yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja tarvittaviin tukitoimiin. Vammaisella naisella tulee olla mahdollisuus elää täyttä naisen elämää. Hänellä on oikeus opiskeluun, työhön, toimeentuloon, perhe-elämään ja harrastuksiin. Vammaisen naisen on saatava toteuttaa itseään täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä.
28. Sosiaali- ja terveysministeriö on selvittänyt sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista Suomen valtionhallinnossa.⁸ Naisnäkökulman huomioiminen tilasto- ja tietotuotannossa on edelleen puutteellista. Etenkin vammaisia naisia koskeva tieto on erittäin vähäistä.
29. Vammaiset naiset näkyviksi kaikilla areenoilla - seminaari oli Euroopan vammaisten vuoden 2003 tärkein tapahtuma suomalaisille vammaisille naisille. Tapahtuman järjestivät Invalidiliitto ry, Kynnys ry, Näkövammaisten Keskusliitto ry, Suomen MS-liitto ry, Kuulonhuoltoliitto, Suomen Reumaliitto ry sekä Valtakunnallinen vammaisneuvosto. Seminaarityöskentelyn pohjalta syntyi Vammaisjärjestöjen naisverkosto, johon kuuluu 14 eri tahoja, keskeiset aisti-, kehitys-, aivo- ja liikunta-vammajärjestöt sekä Valtakunnallinen vammaisneuvosto, Suomen Vammaisfoorumi ry sekä Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus. Verkoston keskeisenä pyrkimyksenä on valtavirtaistua osaksi naisjärjestökenttää. Verkoston ensimmäinen tehtävä oli laatia vammaisille naisille oma tavoiteohjelma. OlenNainen – vammaisten naisten tavoiteohjelman julkistamistilaisuus pidettiin eduskunnassa kansainvälisenä naistenpäivänä vuonna 2006.

⁶ Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. Helsinki 2006. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9)

⁷ STM:n julkaisut; Valtioneuvoston vammaispoliittisen selonteon tausta-aineisto; Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:23

⁸ STM:n julkaisut; Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Suomen valtionhallinnossa; Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:77

3 artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin, mukaan lukien lainsäädäntötoimet, kaikilla aloilla, erityisesti poliittisella, sosiaalisella, taloudellisella ja sivistyksellisellä alalla, varmistaakseen naisten täyden kehityksen ja etenemisen, jotta heille taataan mahdollisuudet harjoittaa ja nauttia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia tasa-arvoisina miesten kanssa.

1. Hallitusohjelma 2003 - 2007

30. Pääministeri Matti Vanhasen I hallituksen (2003–2007) hallitusohjelma sisälsi ennätyksellisen määrän tasa-arvoa edistäviä tavoitteita. Hallitus sitoutui laatimaan tasa-arvo-ohjelman ja totesi, että sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen kuuluu koko hallitukselle. Hallitusohjelman ja Pekingin toimintaohjelman painopistealueiden pohjalta hallitus rakensi lähes sata tasa-arvoa edistävää toimenpidettä sisältävän tasa-arvo-ohjelman. Ohjelman valmisteluvaiheessa kansalaisjärjestöille järjestettiin kaksi kuulemistilaisuutta ja lisäksi ohjelmaluonnos lähetettiin lausuntokierrokselle. Hallitus hyväksyi ohjelman joulukuussa 2004 valtioneuvoston periaatepäätöksenä. Ohjelman toimenpiteitä toteutettiin vuosina 2003–2007.
31. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma oli hallitusohjelman vahvoista tasa-arvotavoitteista johtuen varsin laaja. Loppuarviointi osoitti, että tasa-arvo-ohjelman toimenpiteistä suurin osa toteutui ja osa tuotti myös jatkotoimia. Ministeriöiden yhteinen tasa-arvo-ohjelmatyöryhmä vahvisti poikkihallinnollista yhteistyötä tasa-arvo-ohjelman toteuttamisessa ja tasa-arvonäkökulman valtavirtaistamisessa. Tasa-arvoasioiden organisoinnissa edettiin ministeriöissä.
32. Tasa-arvo-ohjelman toimenpiteet naisten määrän lisäämiseksi valtionyhtiöiden ja osakkuusyhtiöiden hallituksissa nosti naisten osuuden keskimäärin tarkasteltuna 40 %:iin valtion nimeämistä hallituksen jäsenistä. Hallituskauden aikana käynnistettiin yhdessä työmarkkinakeskusjärjestöjen kanssa kolmikantainen samapalkka-ohjelma ja naisyrityksien edellytyksiä vahvistettiin.
33. Työnantajien maksamia perhevapaakustannuksia tasattiin aikaisempaa enemmän. Työn ja perheen yhteensovittamista helpotettiin mm. pienten koululaisten iltapäivähoidon järjestämisellä, laajentamalla oikeus lapsen sairastuessa tilapäiseen hoitovapaaseen koskemaan myös vanhempia, jotka eivät asu lapsensa kanssa samassa kodissa, ja parantamalla adoptiovanhempien perhevapaoikeuksia sekä pidentämällä vammaisen lapsen vanhempien oikeutta osittaiseen hoitovapaaseen.
34. Uusi näkökulma, miehet ja tasa-arvo-teema, tuotiin tasa-arvopoliittiseen keskusteluun. Valtavirtaistamisen edistämiseksi tasa-arvo-ohjelmatyöryhmä pyrki vuoropuheluun hallituksen politiikkaohjelmien kanssa, mutta tältä osin tulokset jäivät niukoiksi.

2. Hallitusohjelma 2007 - 2011

35. Pääministeri Matti Vanhasen II-hallituksen hallitusohjelmassa (julkistettu 16.4.2007) on oma alalukunsa ”Naisten ja miesten välisen tasa-arvon parantaminen”. Ohjelmassa todetaan, että sukupuolten välinen tasa-arvo on keskeinen arvo suomalaisessa yhteiskunnassa ja että hallitus sitoutuu kokonaisuudessaan edistämään tasa-arvoa kaikessa päätöksenteossa. Edellisen hallituksen aikana aloitettua kolmikantaista samapalkkaohjelmaa jatketaan ja tavoitteena on sukupuolenmukaisten palkkaerojen selkeä kaventaminen hallituskauden aikana.
36. Hallitusohjelmaan on kirjattu, että hallitus edistää naisten urakehitystä ja naisjohtajuutta sekä lieventää työmarkkinoiden jakautumista sukupuolen mukaan. Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen parantamista edistetään kaikessa päätöksenteossa ja isäiä kannustetaan käyttämään nykyistä enemmän perhevapaita. Isyysvapaata pidennetään kahdella viikolla.
37. Hallitusohjelmassa todetaan myös, että ”Hallitus varmistaa, että sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan lainvalmistelussa, talousarvioprosessissa sekä muissa merkittävässä hankkeissa jo toiminnan alkuvaiheissa. Ministeriöissä järjestetään koulutusta asian edistämiseksi.” Varhaiskasvatuksessa ja opettajainkoulutuksessa lisätään sukupuolitietoista opetusta. Sosiaali- ja terveystaloudissa ja terveysseurojen kaventamiseen sisällytetään myös sukupuolinäkökulma. Tasa-arvotyötä toteuttavien viranomaisten ja naisjärjestöjen toiminnan edellytyksiä ja resursseja vahvistetaan.
38. Lisäksi hallitus tulee antamaan vaalikauden aikana eduskunnalle selonteon naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Hallitus tukee osaltaan työmarkkinajärjestöjen toimia sukupuolten tasa-arvon ja samapalkkaisuuden edistämiseksi. Hallitus on valmis tukemaan korotetulla valtionosuudella sellaista kuntasektorin palkkaratkaisua, joka edistää naisvaltaisten alojen palkkojen kilpailukykyä.

3. Valtavirtaistaminen Suomen valtionhallinnossa

39. Suomi on sitoutunut sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen allekirjoitettuaan YK:n Pekingin toimintaohjelman vuonna 1995 ja liittyttyään Euroopan unioniin, jonka perustamissopimus edellyttää sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamista.
40. Valtavirtaistamisen tavoitteena valtionhallinnossa on kehittää sellaisia hallinto- ja toimintatapoja, jotka tukevat tasa-arvon edistämistä osana ministeriöiden ja viranomaisten normaalia toimintaa. Poliittisesti valtavirtaistamisen asema on vahvistunut merkittävästi sen myötä, kun se on kirjattu kansainvälisten normien lisäksi myös tasa-arvolakiin, hallitusohjelmaan sekä hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan.
41. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toimijarakenne kattaa tällä hetkellä Suomessa kaikki ministeriöt. Valtavirtaistamista toteuttivat sekä ministeriöiden välinen hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmä vuosina 2003–2007 että minis-

teriöissä toimivat tasa-arvotyöryhmät. Lisäksi ministeriöillä on omat tasa-arvodyshenkilönsä.

42. Ensimmäisenä toimenpiteenä valtavirtaistamisessa on aloitettu lainsäädännön sukupuolivaikutusten arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt valtioneuvoston virkamiehille oppaan lainsäädännön sukupuolivaikutusten arviointia varten vuonna 2004. Oikeusministeriön antamien hallituksen esityksen laatimisohjeiden mukaan sukupuolivaikutusten arviointitarve on arvioitava jokaisen lainvalmistelun alussa ja arviointi suoritettava, jos siihen on tarvetta. Ministeriöt ovat myös järjestäneet yhdessä koulutusta valtavirtaistamisesta ja sukupuolivaikutusten arvioinnista vuodesta 2004 alkaen.
43. Ministeriöt toimivat yhteistyössä kunkin ministeriön alaisten politiikka- ja muiden ohjelmien kanssa siten, että sukupuolten välisen tasa-arvon kysymykset otetaan niissä huomioon. Sukupuolinäkökulma on otettu huomioon myös joissakin yksittäisissä hankkeissa ja ohjelmissa, joilla on katsottu olevan merkitystä sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta. Sosiaali- ja terveysministeriö ja valtionvarainministeriö ovat yhdessä kehittäneet sukupuolitietoista budjetointia. Valtion vuoden 2008 talousarvio on valmisteltu uusien, sukupuolinäkökulman huomioonottavien ohjeiden mukaan. Varsinainen sukupuolivaikutusten arviointi tehdään lakiesityksiä ja hankkeita valmistellessa. Tulosohjaukseen on myös tuotu sukupuolinäkökulmaa. Tilasto- ja tietotuotantoa on kehitetty sukupuolinäkökulmasta.

4. Tasa-arvobarometri 2004

44. Vuonna 2004 julkaistiin Tilastokeskuksen tekemä kolmas tasa-arvobarometri⁹. Edelliset barometrit on julkaistu vuosina 1998 ja 2001. Barometri selvittää naisten ja miesten arvioiden, asenteiden ja omakohtaisten kokemusten avulla sukupuolten työnjakoa ja valtasuhteita ja sitä, miten hyväksytyjä ne ovat kulloisessakin yhteiskunnallisessa tilanteessa. Eri ajankohdilta saatavien tulosten vertailu tuottaa tietoa jatkuvuuksista tai murroksista sukupuolten keskinäisissä suhteissa. Barometrin tutkimuskohteet heijastelevat väljästi Suomessa käytyä keskustelua sukupuolten tasa-arvosta. Seuraavan tasa-arvobarometrin on tarkoitus valmistua vuonna 2008.
45. Tasa-arvobarometrin mukaan suomalaiset naiset ja miehet ovat pitkälti yhtä mieltä jaetusta vastuusta sekä perheen taloudellisen toimeentulon turvaamisessa että kodin arjessa ja vanhemmuudessa. Asenteet heijastelevat kahden elättäjän perhemallin vallitsevuutta ja sen suosiota Suomessa. Asenteista huolimatta koko tutkimusjaksolla 1998–2004 ei ole tapahtunut muutoksia siinä, että naiset kantavat suuremman vastuun perheen arjen sujumisesta kuin miehet.
46. Barometrin mukaan lakisääteisten perhevapaiden käyttö ymmärrettiin työpaikoilla vielä vuonna 2004 enemmän naisten kuin miesten oikeudeksi. Tämä koskee varsinkin yksityistä sektoria ja muita kuin kaikkein lyhimpiä perhevapaita. Muutosta myönteiseen suuntaan on kuitenkin tapahtunut vuonna 2001 julkaistun barometrin jälkeen.

⁹ Tasa-arvobarometri 2004; Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:20

47. Vuosina 1998 ja 2001 varsinkin naisilla oli kohtalaisen usein ylimielisesti tai vähättelevästi suhtautuvia toisen sukupuolen edustajia eri elinpiireissä. Tällaiset kokemukset toisesta sukupuolesta ovat tulleet entistä harvinaisemmiksi sekä naisilla että miehillä vuoteen 2004 tultaessa. Kuitenkin vielä vuonna 2004 joka toinen nuori nainen oli kahden viime vuoden aikana kokenut seksuaalista häirintää miesten taholta.

5. Suomi kansainvälisenä toimijana

48. Suomen kehityspoliittisen linjauksen sekä sitä ohjaavan tasa-arvostrategian (2003–2007) mukaisesti Suomi tukee naisten oikeuksien toteutumista sekä valtavirtaistamalla tasa-arvo kaikkiin hankkeisiin ja toimintaan sekä toisaalta toteuttamalla naisten oikeuksia tukevia ja naisten väkivaltaa ehkäiseviä erillishankkeita. Naisten oikeudet ja tasa-arvo ovat lisäksi Suomen kehitysyhteistyöpoliittisen toiminnan läpileikkaava teema siten, että tasa-arvo tulee huomioida hallituksen kaikessa toiminnassa.
49. Suomi tukee aktiivisesti naisten oikeuksien toteutumista käyttämällä strategisesti eri kehitysyhteistyön välineitä, kuten kahdenvälistä ja monenkeskistä humanitaarista apua samoin kuin budjetti-, sektorituen sekä kansalaisjärjestöyhteistyön kautta.
50. Suomi tukee YK:n operationaalisten järjestöjen yleistuen lisäksi Unifemin naisten väkivaltarahastoa, UNAIDSin naisille suunnattua HIV/aids-erityishanketta sekä UNFPAN lisääntymisterveysrahastoa.
51. Suomi on aktiivisesti mukana YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 "Naiset, rauha ja turvallisuus" kansallisessa toimeenpanossa. Kansallista toimintaohjelmaa valmisteleva työryhmä asetettiin toimintaohjelman valmistamiseksi kesällä 2007. Lisäksi Suomi on rahoittanut YK:n rauhanturvaosastolle tasa-arvokouluttajan, tavoitteena naisten ja tyttöjen oikeuksien kunnioittaminen rauhanturvaoperaatioissa.

4 artikla

1. Sopimusvaltioiden hyväksymiä väliaikaisia erityistoimia tosiasiallisen tasa-arvon toteutumisen jouduttamiseksi ei katsota syrjinnäksi tämän yleissopimuksen tarkoittamassa mielessä, mutta ne eivät missään tapauksessa saa johtaa eriarvoisten tai erillisten normien ylläpitämiseen; näistä toimenpiteistä tulee luopua, kun yhtäläisten mahdollisuuksien ja tasa-arvoisen kohtelun päämäärät on saavutettu.

2. Syrjinnäksi ei katsota sopimusvaltioiden hyväksymiä äitiyssuojaa koskevia erityistoimia, joihin kuuluvat myös tämän yleissopimuksen mukaiset toimet.

1. Tasa-arvolain kiintiösäännös

52. Tasa-arvolain 4 §:n 2 momentin (17.2.1995/206) mukaan valtion komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä sekä kunnallisissa toimielimissä lukuun ottamatta kunnanvaltuustoja tulee olla sekä naisia että miehiä kumpaakin vähintään 40 %, jollei erityisistä syistä muuta johdu.
53. Vuoden 2005 uudistuksessa (15.4.2005/232) tasa-arvolakiin otettu kiintiösäännös laajennettiin koskemaan myös kuntien välisen yhteistoiminnan toimielimiä. Tasa-arvolain 4a §:n (15.4.2005/232) mukaan jos julkista valtaa käyttävällä toimielimellä tai virastolla, laitoksella taikka kunta- tai valtioenemmistöisellä yhtiöllä on hallintoneuvosto, johtokunta tai muu luottamushenkilöistä koostuva johto- tai hallintoelin, toimielimessä tulee olla tasapuolisesti sekä naisia että miehiä, jollei erityisistä syistä muuta johdu. Viranomaisten ja kaikkien niiden tahojen, joita pyydetään nimeämään ehdokkaita kyseisessä pykälässä tarkoitettuihin toimielimiin, tulee mahdollisuuksien mukaan ehdottaa sekä naista että miestä jokaista jäsenpaikkaa kohden.
54. Kiintiösäännöksen laajentamista mm. valtioyhtiöihin harkittiin komiteavaiheessa, mutta päädyttiin lähtemään liikkeelle ohjelmalla, jossa ministeriöt vapaaehtoiselta pohjalta lisäävät naisten osuutta valtioyhtiöiden hallituksissa. Tämä menettely sai vahvistuksensa hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2003–2007, joka edellytti valtionyhtiössä ja valtion osakkuusyhtiöissä naisten määrän lisäämistä 40 %:iin. Tämä tavoite myös saavutettiin.
55. Myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous on hyväksynyt sukupuolikiintiöt kirkon ja seurakuntien hallinto- ja toimielimiin. Tasa-arvolain edellyttämät sukupuolikiintiöt ovat olleet voimassa kirkon ja seurakuntien hallinto- ja toimielimissä 1.1.2004 alkaen. Säännöksen mukaan kumpaakin sukupuolta tulee valita toimielimiin vähintään 40 %. Kiintiöperiaate koskee muun muassa johtokuntia, toimi- ja neuvottelukuntia, komiteoita ja työryhmiä.

5 artikla

Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin

a) muuttaakseen miesten ja naisten sosiaalisia ja sivistyksellisiä käyttäytymiskaavoja poistaakseen ennakkoluulot ja tapaan tai muuhun perustuvat käytännöt, joiden lähtökohtana on käsitys jommankumman sukupuolen alemmuudesta tai ylemmyydestä tai kaavamainen miesten ja naisten roolijako;

b) varmistaakseen, että perhekasvatukseen kuuluu äitiyden yhteiskunnallisen funktion asianmukainen ymmärtäminen ja miesten ja naisten yhteisen vastuun tunnustaminen lastensa kasvattamisessa ja kehityksessä, pitäen mielessä, että lasten etu on kaikissa tapauksissa otettava ensisijaisesti huomioon.

1. Naisiin kohdistuva väkivalta

56. CEDAW-komitea on aikaisempien raporttien johdosta antamassaan lausunnossa ilmaissut huolensa naisiin kohdistuvan väkivallan laajuudesta Suomessa. Komitea on lisäksi ilmaissut huolensa myös työpaikoilla laajalti esiintyvistä sukupuolisesta häirinnästä.

1.1. Lähestymiskielloa koskeva lainsäädäntö

57. Lähestymiskiellosta annettua lakia (4.12.1998/898) täydennettiin vuoden 2005 alusta siten, että lähestymiskiellon määrääminen on mahdollista myös silloin, kun kiellolla suojattava ja kieltoon määrättävä henkilö asuvat samassa asunnossa (30.7.2004/711). Aikaisemmin lähestymiskielloa ei ole voitu määrätä, jos asianosaiset asuvat yhdessä. Uusia säännöksiä perheen sisäisestä lähestymiskiellosta voidaan soveltaa myös, kun henkilöt muun syyn kuin parisuhteen vuoksi asuvat yhdessä.
58. Perheen sisäiseen lähestymiskielloon määrätyn henkilön on poistuttava yhteisestä asunnosta eikä hän saa palata sinne. Hän ei myöskään saa tavata eikä muutoinkaan ottaa yhteyttä henkilöön, jota kiellolla suojataan. Kiellettyä on myös suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkailu. Kielto voidaan määrätä laajennettuna koskemaan oleskelua tietyssä muussa paikassa, esimerkiksi yhteisen asunnon läheisyydessä.

1.2. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeva tutkimus

59. Vuonna 1997 tehtiin Suomessa ensimmäinen naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kartoittava väestötutkimus, nimeltään Usko, toivo, hakkaus. Siinä tarkasteltiin miesten naisille tekemää väkivaltaa, ja painopisteenä oli parisuhdeväkivalta. Tutkimus toteutettiin ns. kyselytutkimuksena. Tutkimusraportti vaikutti osaltaan siihen, että

naisten kokema väkivalta nousi Suomessa julkiseen keskusteluun. Kysely toistettiin vuonna 2005.¹⁰

60. Vuoden 2005 tutkimuksen tulosten mukaan naisten aikuisiällä kokema väkivalta on hieman lisääntynyt vuodesta 1997. Väkivallan rakenteessa on tapahtunut muutos siten, että väkivaltaa parisuhteessa oli hieman aikaisempaa vähemmän. Sen sijaan naisten kokema väkivalta ja uhkailu parisuhteen ulkopuolella ovat yleistyneet. Parisuhteen ulkopuolella (tekijä tuntematon, tuttu, seurustelukumppani, työtoveri jne.) tapahtunut väkivalta on lisääntynyt. Parisuhteen ulkopuolella koettu seksuaalinen väkivalta ja uhkaava käyttäytyminen ovat lisääntyneet vuodesta 1997 runsaalla viidenneksellä. Fyysinen väkivalta ei ole lisääntynyt. Nykyisen puolison tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai väkivallalla uhkailun kohteeksi on joutunut 19,6 % parisuhteessa olevista naisista (22,2 % vuonna 1997). Entisen puolison väkivallan tai uhkailun kohteeksi on joutunut 49 % avio- tai avoliitossa olleista naisista (49,9 % vuonna 1997).
61. Tilastokeskuksen kuolemansyytilastojen mukaan naisten väkivaltakuolemien määrä on laskenut viime vuosina. Kuolemansyytilastojen mukaan Suomessa vuosittain surmattujen naisten määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana vaihdellut 29:sta 53:een. Sekä vuonna 2004 että vuonna 2005 naisten väki-valtakuolemien määrä oli 30. Henkirikollisuuden yleinen taso on Suomessa korkea. Tämä näkyy myös siinä, että väestöön suhteutettuna Suomessa surmataa enemmän naisia kuin muissa Euroopan maissa. Toisaalta muihin maihin verrattuna kuolemaan johtava väkivalta suuntautuu Suomessa useammin miehiin kuin naisiin. Vuoden 2006 kuolemansyytilastot julkistetaan 5.11.2007.
62. Syytteeseen johtaneiden raiskausten lukumäärä on noussut vuonna 1999 tehdyn seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten uudistuksen myötä, jolloin raiskaus tuli virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Vuosina 1999–2003 syyte nostettiin keskimäärin 15 %:ssa poliisin tietoon tulleista raiskauksista. Seksuaalirikokset ovat tyypillisesti piilorikollisuutta, ja raiskausrikoksista vain pieni osa tulee poliisin tietoon. Näistäkin vain harva etenee tuomioistuimeen saakka.
63. Poliisin tietoon tulleen naisiin kohdistuvan väkivallan kasvu johtuu ainakin osittain poliisin tehostuneesta toiminnasta. Tapauksiin puututaan enemmän, ja niitä kirjataan poliisitoiminnassa aikaisempaa paremmin. Myös ihmisten tietoisuus näistä rikoksista on parantunut, ja niitä koskeva ilmoitusalttius on kasvanut. Nämä seikat selittävät osaltaan sitä tutkimustulosten eroa, joka vallitsee edellä selostettujen kyselytutkimusten tulosten ja poliisille ilmoitetun rikollisuuden määrässä. Ilmoitusalttuiden kasvun ja poliisin toiminnan tehostumisen myötä naisiin kohdistuva väkivalta näyttäisi siten tulevan aikaisempaa paremmin viranomaisten tietoon sekä viranomaiskontrollin ja –toimenpiteiden piiriin, mikä on kuitenkin myönteistä kehitystä.

¹⁰ Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino (2006). Naisiin kohdistuva väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225 ja HEUNI Publication series No. 51. Helsinki. Julkaisu löytyy internettistä www.optula.om.fi

1.3. Perhe- ja parisuhdeväkivalta

64. Naiset kokevat väkivaltaa useammin läheissuhteissaan kuin miehet. Vaikka poliisin tietoon tullut perhe- ja parisuhdeväkivalta on kasvanut, suurin osa naisiin kohdistuvasta väkivallasta jää poliisilta piiloon. Poliisin tietoon tullut perheväkivalta- ja parisuhdeväkivalta on lisääntynyt selvästi vuodesta 1997 lähtien.¹¹
65. Poliisin tilastojen mukaan naisiin kohdistuva perheväkivalta on lisääntynyt 47 % vuodesta 1997 vuoteen 2005 ja parisuhdeväkivalta 38 %. Poliisin tilastoi perheväkivallaksi samassa osoitteessa asuvien, toisiinsa sukulaisuussuhteessa olevien henkilöiden väkivallan, eli mainitut luvut sisältävät parisuhdeväkivallan lisäksi myös muuta perheväkivaltaa. Kaikesta perheväkivallasta naisiin kohdistui 79 %, parisuhdeväkivallasta 90 % (vuosien 1987–2005 keskiarvo).¹²
66. Tilastokeskuksen tietojen perusteella vuosina 2000–2004 perheväkivaltaan kuoli keskimäärin 23 naista vuodessa. Näistä keskimäärin 17 vuodessa oli parisuhdeväkivaltaa. Vuosina 1995–1999 vastaavat luvut olivat 25 ja 20.

1.4. Turvakodit

67. Suomen turvakotipalveluissa on edelleen puutteita. Turvakotipaikat puuttuvat kokonaan laajoilta alueilta etenkin Pohjois- ja Itä-Suomessa. Suomesta puuttuu myös ns. matalan kynnyksen tukikeskukset, paikat, joissa väkivallan uhrit tai uhkaa kokevat naiset voivat pistäytyä lyhyemmäksi ajaksi. Ammattilaisten koulutuksessa väkivallan tunnistamiseen ja asiaan puuttumiseen on edelleen puutteita.
68. Ensi- ja turvakotien liitto on raporttia varten antamassaan lausunnossaan todennut, että turvakotien määrä ja niiden paikkaluku eivät vastaa tarvetta. Liiton jäsenyhdistykset ylläpitävät eri puolilla maata 14 turvakotia eli 76 % kaikista turvakodeista. Ensi- ja turvakotien liitto on myös ylläpitänyt Nettiturvakotia vuodesta 2002 alkaen. Vuodessa Nettiturvakoti tavoittaa n. 26 500 eri kävijää ja vuosittainen kävijämäärän kasvu on ollut yli 10 %:a. Erityisesti haja-asutusalueen asukkaille, nuorille naisille ja lapsille, on ollut hyötyä verkkopalvelusta.
69. Invalidiliitto ry on raporttia varten antamassaan lausunnossaan todennut, että vammaisten naisen riski kohdata väkivaltaa elämänsä aikana on noin kolme kertaa suurempi kuin vammattoman. Silti esimerkiksi turvakodit eivät ole esteettömiä, eikä niissä ole henkilökuntaa auttamassa vammaista naista päivittäisissä toiminna.
70. Monika-Naiset liitto ry:n perustama Mona-koti on ensimmäinen Suomeen perustettu turvakoti, joka on tarkoitettu väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaishille ja -lapsille. Se on toiminut heinäkuusta 2004 lähtien salaisessa osoitteessa tarjoten

¹¹ Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino (2006). Naisiin kohdistuva väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225 ja HEUNI Publication series No. 51. Helsinki. Julkaisu löytyy internetistä www.optula.om.fi

¹² Ibid.

asumis- ja erityispalveluja monikulttuurisille naisille ja lapsille, jotka ovat välittömässä hengenvaarassa pari- tai lähisuhdeväkivallan vuoksi (esim. kunniaan liittyvän väkivallan uhan alla oleva henkilö). Mona-koti tarjoaa palveluja useilla eri vähemmistökielillä. Vuonna 2005 siihen majoittui 26 naista ja heidän 14 lastaan. Vuonna 2006 elokuun loppuun mennessä majoittuneita naisia oli ollut 27 ja lapsia 28. Turvakodissa asuneet naiset lapsineen olivat lähtöisin yhteensä 22 eri maasta.

1.5. Lapsiin kohdistuva väkivalta

71. YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomen kolmannen määräaikaisraportin johdosta antamissa päätelmissä¹³ on todettu, että perheensisäinen lapsiin kohdistuva väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat yksi vakavimmista esteistä lapsen oikeuksien täysimääräiselle täytäntöönpanolle Suomessa (päättelmä 31).
72. Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia kirjattiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmään vuonna 2006 noin tuhat kappaletta. Rikosnimikkeenä selvästi yleisin on ”lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö”. Valtaosa seksuaalirikoksista kohdistuu tyttöihin, ja 14-vuotiaisiin tyttöihin kohdistui jo yli 200 seksuaalirikosta vuonna 2006. Lukujen perusteella seksuaalirikollisuus näyttäisi siten olevan selvästi sukupuolispesifi ilmiö.¹⁴
73. Muun väkivallan kohdalla tilanne on päinvastainen, sillä poikiin kohdistuu muuta kuin seksuaalista väkivaltaa jonkin verran tyttöjä enemmän. Kyselyaineistojen valossa tyttöjen ja poikien väliset erot väkivallan kokemisessa näyttävät puolestaan kaksijakoisilta. Kun väkivaltaa tarkastellaan määrittämättä väkivallan tekijää, näyttää siltä, että pojat ilmoittavat kokevansa useammin väkivaltaa kuin tytöt. Tällöin kyse on pääasiassa muiden nuorten tekemästä väkivallasta. Jos taas kysytään vanhempien tekemästä väkivallasta, tytöistä jonkin verran poikia suurempi osa ilmoittaa kokeneensa sitä.¹⁵

1.6. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen

74. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen on ollut tavoitteena niin hallitusohjelmassa kuin useissa hallinnon toimintaohjelmissa, joilla pyritään väkivallan ehkäisyyn ja vähentämiseen: sisäasiainministeriön Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa, oikeusministeriön Kansallisessa ohjelmassa väkivallan vähentämiseksi sekä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Toimintaohjelmassa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi. Myös hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa on useita kohtia, joissa tavoitteena on parisuhde- ja naisiin kohdistuvan väkivallan sekä prostituution ehkäisy.

¹³ Lapsen oikeuksien komitea 40. istunto; CRC/C/15/Add.272; 30.9.2005

¹⁴ Ellonen - Kivivuori - Kääriäinen: Lapset ja nuoret väkivallan uhreina; Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80

¹⁵ Ibid.

75. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen on tärkeässä asemassa myös 14.12.2006 hyväksytyssä valtioneuvoston periaatepäätöksessä kansalliseksi väkivallan vähentämishelmäksi. Periaatepäätöksen mukaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vähennetään parantamalla valmiuksia asiaan puuttumiseen, tuen antamiseen ja avun hakemiseen. Väkivallan puheeksi ottamisen kynnyistä madalletaan, tekijät saatetaan vastuuseen ja ohjataan hoitoon sekä tehdään tunnetuksi väkivallan katkaisuhjelmia. Yhteistyötä kehitetään erityisesti sosiaalitoimen ja poliisin välillä pitkäaikaisen avun saamiseksi ja auttamisketjun jatkuvuuden turvaamiseksi.
76. Terveystieteiden kehittäminen periaatepäätöksen mukaan uhrien hoitokäytäntöjä ja välineitä pahoinpitelyn uhrien tunnistamiseksi sekä koulutetaan henkilöstöä. Lisäksi tavoitteena on luoda valtakunnallisesti kattava sosiaalipäivystysjärjestelmä. Sosiaalitoimen on laadittava väkivallan uhrin kanssa tälle palvelu-, tuki- ja turvatoimien suunnitelma.
77. Periaatepäätöksen mukaan rikosentekijöiden kiinnijäämisriskiä pyritään lisäämään kehittämällä poliisitutkintaa ja lisäämällä uhrien ilmoittamisalttiutta. Poliisin pitää auttaa tekemään turvasuunnitelma niille, jotka kokevat väkivallan uhkaa. Lähestymiskieltoon liittyvien tapaamisten turvallisuutta parannetaan turvajärjestelyin ja kehittämällä lähestymiskiellon elektroniseen valvontaan uutta teknologiaa. Alueellisesti varmistetaan kattavat turvakotipalvelut ja läpi vuorokauden avoinna oleva maksuton puhelinneuvonta väkivallan uhriksi joutuneille naisille.
78. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistui hallitusohjelmaan perustuva toimintaohjelma lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi (2004–2007). Tavoitteena on maan kattavan perus-, tuki- ja erityispalveluverkoston luominen, väkivaltaa näkevien ja kokevien lasten ja nuorten auttamisen tehostaminen sekä ammatillisen osaamisen kehittäminen. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman toimeenpanosta vastaavat lääninhallitukset. Koko maan kattavaa toimintaa varten on perustettu lääninhallitusten asettamat alueelliset moniammatilliset kehittämissuunnitelmat, jotka muodostuvat alueen viranomaisten ja järjestöjen edustajista. Lääneille on myönnetty erillistä määrärahaa toimintaohjelman toimeenpanoa varten.
79. EU Daphne II -ohjelman¹⁶, jonka tehtävänä on ehkäistä ja torjua kaikenlaista lapsiin, nuoriin ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, puitteissa hyväksyttiin vuosien 2004–2006 aikana yhdeksän suomalaista hanketta. Daphne II -ohjelman puitteissa Suomella on ollut mahdollisuus yhdessä muiden Euroopan maiden kanssa kehittää ja verrata erilaisia toimenpiteitä naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi.

1.7. Maahanmuuttajanaiset

80. Viime vuosina on kiinnitetty huomiota maahanmuuttajanaisten kokemaan parisuhdeväkivaltaa ja sen ehkäisyyn. Usein syrjinnän kohteeksi joutuneilla maahanmuut-

¹⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 803/2004/EY, tehty 21 päivänä huhtikuuta 2004, lapsiin, nuoriin ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä ja torjuntaa sekä väkivallan uhrien ja riskiryhmien suojelemista koskevan yhteisön toimintaohjelman hyväksymisestä (vuosiksi 2004–2008) [EUVL L 143, 30.4.2004].

tajilla ei ole tietoa saatavista palveluista ja oikeuksistaan. Useimmat maahanmuuttajat tarvitsevat palveluja muilla kuin suomen tai ruotsin kielellä ja monet omalla äidinkielellään.

81. Poliisilla ja oikeusministeriöllä on monella kielellä esitteitä esimerkiksi lähestymiskiellosta ja uhrin oikeuksista. Työministeriö on osallistunut oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön tuottaman lähestymiskieltoesitteen käännöskustannuksiin maahanmuuttajien käyttämille kielille. Esite on nettiversiona usealla eri kielellä osoitteessa:
<http://www.poliisi.fi/suomi/lahestymiskielto>
82. Työministeriö on tukenut eri järjestöjen toteuttamia projekteja, joilla edistetään naisten kotouttamista sekä heidän asemansa ja oikeuksiensa parantamista osallistumalla näiden projektien ohjausryhmien toimintaan ja antamalla pienimuotoista taloudellista tukea projekteihin liittyvän koulutuksen järjestämiseen sekä projektien tiedottamiseen. Työministeriö on myös tukenut taloudellisesti muiden hallinnonalojen toteuttamien esitteiden kääntämistä maahanmuuttajien kielille.
83. Vuoden 2004 aikana työministeriö tuki taloudellisesti Ihmisoikeusliiton koordinoimaa vuosina 2002 – 2004 toteutettua KokoNainen – hanketta, jonka tavoitteena oli ehkäistä tyttöjen ja naisten ympärileikkauksia Suomessa sekä edistää jo ympärileikkattujen tyttöjen ja naisten hyvinvointia. Projekti on tuottanut tyttöjen ympärileikkaukseen liittyvät suositukset sosiaali- terveydenhuollon henkilöstölle. Työministeriö osallistuu myös kyseisen projektin jatkohankkeen ohjausryhmään.
84. Vähemmistövaltuutettu on toiminut Miehen Linja – projektin¹⁷ seurantaryhmän jäsenenä. Miehen Linja on maahanmuuttajamiehille suunnattu projekti, jonka tavoitteena on ehkäistä ja puuttua lähisuhdeväkivaltaan.
85. Valtakunnallinen neuvonta- ja tukipuhelin Naisten Linja Suomessa ry tarjoaa eri kielillä palveluitaan maahanmuuttajanaisille.
86. Monika-Naiset liitto ry tarjoaa erityispalveluita väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaisille Suomessa. Liitto ylläpitää valtakunnallista päivystävää kriisipuhelinta, joka toimii 24 h vuorokaudessa. Rahoituksen puuttuessa sitä kuitenkin ylläpidetään tällä hetkellä vapaaehtoisvoimin. Liitto kouluttaa vapaaehtoisia tukihenkilöitä väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten ja -lasten auttamistyöhön, joita on nyt n. 170 ympäri Suomea, sekä toimii asiantuntijatahona maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvissä kysymyksissä. Näitä ovat esimerkiksi kunniaan liittyvä väkivalta, pakko- ja lapsiavioliitot ja tyttöjen ympärileikkaus. Lisäksi liitto kouluttaa järjestöjä ja viranomaisia maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvissä kysymyksissä. Toiminnalla tavoitetaan vuosittain n. 2300–2500 väkivaltaa kokenutta maahanmuuttajataustaista naista ja lasta. Liiton toiminnan pääasialliset rahoittajat ovat Raha-automaattiyhdistys ja Helsingin kaupunki. Toimintaa tukevat myös eri ministeriöt ja säätöt.
87. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Monika-Naiset liitto ry ovat yhdessä julkaisseet oppaan Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta – Opas sosiaali- ja terveysalan auttamis-

¹⁷ www.lyomatonlinja.fi

työhön ja lisäksi on luotu mm. maksuton neuvontapuhelin naisille ja tytöille, jotka kokeva väkivaltaa tai sen uhkaa.

88. Euroopan pakolaisrahasto (ERF) on vuosina 2005 – 2006 rahoittanut esim. Tukeva Perhe -hanketta, jossa toteuttajana oli kansalaisjärjestö Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. Hankkeen tuloksena lisättiin osaamista mm. pakolaisperheiden psykososiaaliseen hyvinvointiin, ns. kunniaväkivaltaan, tyttöjen ympärileikkaukseen sekä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä teemoista laatimalla CD-rom ja Internet-pohjainen materiaalipaketti sekä levittämällä tietoa edellä mainituista teemoista ja toteutetuista materiaaleista mm. hankkeen kouluttamien pakolaistaustaisten henkilöiden välityksellä. Materiaali on helposti saatavilla internetissä ja se on käyttäjille maksuton tiedonlähde.

2. Seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella

2.1. Lainsäädäntö

89. Edellä 2 artiklan yhteydessä on selostettu vuonna 2005 toteutettua tasa-arvolain uudistamista.
90. Tasa-arvolain 8 d §:n (15.4.2005/232) mukaan työnantajan menettelyä on pidettävä tasa-arvolaisissa kiellettyinä syrjintänä, jos työnantaja saatuaan tiedon siitä, että työntekijä on joutunut työssään seksuaalisen tai muun sukupuoleen perustuvan häirinnän kohteeksi, laiminlyö ryhtyä käytettävissä oleviin toimiin häirinnän poistamiseksi.

2.2. Sukupuoleen perustuva häirintä työpaikoilla

Poliisiorganisaatio

91. Julkisen sektorin alueista työmarkkinoiden sukupuolen mukainen eriytyminen koskee erityisesti poliisia. Naiset edustavat poliisin ammatissa selkeää vähemmistöä, sillä vuonna 2006 naispoliisien osuus poliiseista oli 11 %. Poliisiammattikorkeakoulun ja Työterveyslaitoksen tekemän tasa-arvotutkimuksen¹⁸ mukaan naispoliiseista yli kolmannes on kohdannut työyhteisössään seksististä kielenkäyttöä ja viidennes seksuaalista ahdistelua. Sukupuolinen häirintä on siten poliisissa yleisempää kuin työelämässä keskimäärin.
92. Poliisiorganisaation sisällä tapahtuvaan sukupuoliseen häirintään otetaan kantaa poliisin valtakunnallisessa tasa-arvosuunnitelmassa 2006–2009. Tämä lokakuussa 2006 valmistunut asiakirja on puiteasiakirja, joka sisältää sekä lyhyen että pitkän

¹⁸ Sainio - Eskola - Kauppinen - Kandolin - Kalkkinen: Tasa-arvon toteutuminen ja kokeminen poliisissa. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 59/2007.

tähtäimen suunnitelmia tasa-arvosta, joita konkretisoidaan poliisihallinnon alue- ja paikallistasolla tulostavoitteiksi. Poliisissa on korostettava hyvien tapojen huomiointia. Työtovereiden ja erityisesti lähimmän esimiehen on puututtava jo loukkaavaan kielenkäyttöön, jos sitä työyhteisössä ilmenee. Erityisesti työtovereiden, esimiehen tai alaisen taholta tapahtuva seksuaalinen ahdistelu on vakava asia, jota ei pidä hyväksyä. Siihen on puututtava välittömästi. Ahdistelua kokevan pitää ilmoittaa asiasta ensi tilassa.

Naispappuus

93. Evankelis-luterilaisessa kirkossa nainen on voitu vihkiä papiksi vuodesta 1986 lukien. Vuonna 2006 papeista oli naisia 34 %. Pappisnaiset kohtaavat kuitenkin yhä työssään sukupuolesta johtuvia ongelmia ja suoranaista syrjintää. Kirkon tutkimuskeskuksen kustantaman tutkimuksen¹⁹ mukaan pappisnaiset ovat kohdanneet torjuntaa, joka on ilmennyt esim. mitätöimisenä, ohittamisena tai pappisnaisten työn kyseenalaistamisena.
94. Piispainkokouksen asettaman työryhmän tekemän kyselyn mukaan noin 13 % miespapeista ei hyväksy naispappuutta, noin 4 % kieltäytyy osittain yhteistyöstä, tavallisimmin jumalanpalvelusyhteistyöstä, ja 2-3 % kokonaan yhteistyöstä naispappien kanssa. Vertailu aiempiin tutkimuksiin osoittaa, että torjujen määrä on vähenemässä ja monen asenteet muuttumassa myönteisemmiksi. Jyrkimmin vastustavien asenteet ovat kuitenkin tiukkoja ja paikoin ristiriidat ovat kärjistyneet.
95. Syyskuussa 2006 piispainkokous antoi kirkolliskokoukselle, kirkkohallitukselle, tuomiokapituleille ja seurakunnille selonteon²⁰, jossa ohjeistetaan erilaisten virkanäkemyksien aiheuttamien työyhteisöongelmien hoitamiseen. Selonteossa todetaan tämänhetkisen lainsäädännön velvoitteet, jotka koskevat kaikkia kirkon työntekijöitä.
96. Selonteon antamisen jälkeen naispappuuskyseksessä on tultu uuteen vaiheeseen. Eräät naispappuuteen kielteisesti suhtautuvat papit ovat kieltäytyneet annetuista virkatehtävistä, erityisesti yhteistyöstä toisen papin kanssa jumalanpalveluksessa. Ensimmäinen tällainen tietoon tullut tapaus on saatettu kirkon järjestyksen mukaisesti tuomiokapitulin käsittelyyn. Toinen naispapin syrjimisepäily on edennyt poliisin esitutkintaan.

3. Tasa-arvon edistäminen tiedotusvälineissä

97. Suomen UNIFEM on raporttia varten antamassaan lausunnossa ilmaissut huolensa sukupuolispesifien ohjelmien vähäisyydestä valtion radioyhtiön (YLE) ohjelmistossa. Suomen UNIFEM:n näkemyksen mukaan YLE:n vuoden 2006 lopulla tehty päätös vähentää radion naisten erityiskysymyksiin keskittyviä ohjelmia on ristirii-

¹⁹ Paula Närhi (2006): Kun alttari erottaa. Erilaisten pappisvirkaa koskevien näkemysten aiheuttamat ristiriidat Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 94

²⁰ Piispainkokouksen tiedoksianto 1/2006 asianumero 200301121

dassa CEDAW-sopimuksen ja Pekingissä vuonna 1995 pidetyn YK:n neljännen kansainvälisen naisten konferenssin toimintaohjelman tavoitteiden kanssa.

98. NYTKIS ry (Naisjärjestöt Yhteistyössä - Kvinnoorganisationer i Samarbete) on raporttia varten antamassaan lausunnossa ilmaissut huolensa median, mainonnan ja kulttuurin pornografisoitumisesta. Sen näkemyksen mukaan yleinen asenneilmapiiri on muuttunut kaupalliselle seksille myönteisemmäksi ja seksismi on osa monen asiallisenakin pidetyn median sisältöä. Visuaalisen ympäristön pornografisoituminen vaikuttaa yleiseen nais- ja mieskuvaan sekä tarjoaa haitallisia roolimalleja erityisesti pojille ja tytöille. NYTKIS ry katsoo, ettei median ja mainosalan itsesääteily estä alan kielteistä kehitystä naisten ihmisoikeuksien kannalta, ja että tasa-arvolaki olisi tästä syystä ulotettava koskemaan syrjivää mainontaa. Lisäksi sukupuolten tasa-arvo tulisi sisällyttää journalistikoulutukseen.
99. Lapsiasiainvaltuutettu on raporttia varten antamassaan lausunnossa esittänyt huolensa median ja mainonnan yliseksualisoitumisesta, joka vaikuttaa mitä todennäköisimmin sekä tyttöjen että poikien omaksumaan naiskuvaan ja heidän itsetuntoonsa. Ympäristön paineen merkitys tulee esiin esimerkiksi pohjoismaisessa tutkimuksessa ”Unge, køn och pornografi i Norden”²¹, jossa mm. tytöt kertoivat huonosta omakuvasta, joka syntyi vertailtaessa omaa vartaloa pornografisiin kuviin. Ongelmat korostuvat erityisesti silloin, jos lapsi yksin, ilman aikuisen tukea joutuu kohtaamaan median ja mainonnan viriketulvan. Vuosina 2001–2004 toteutetun ”Inequal Childhood: A Comparative Study in the Nordic Countries” -tutkimusprojektin tulosten mukaan suomalaisille tytöille on muita pohjoismaita yleisempää tyytymättömyys omaan ulkonäköönsä.

²¹ Anette Dina Sørensen og Susanne V. Knudsen (2006): Unge, køn og pornografi i Norden – Slutrapport. ANP 2006:749. Nordisk Ministerråd, København 2006.

6 artikla

Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin, lainsäädäntötoimet mukaan lukien, estääkseen kaikenlaisen naisten kaupan ja naisten prostituutioista hyötymisen.

CEDAW-komitea on aikaisempien raporttien johdosta antamassaan lausunnossa ilmaissut huolensa lisääntyneen naiskaupan ja naisten hyväksikäytön prostituutiotarkoituksessa.

1. Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi

100. Hallitus ehdotti 22.12.2005 annetussa hallituksen esityksessä (HE 221/2005 vp), että seksuaalipalvelujen ostaminen kriminalisoidaan yleisesti koskemaan kaikkia ostamistilanteita. Kuten aina uuden rangaistussäännöksen säätämisen yhteydessä, myös seksuaalipalvelujen ostamisen rangaistavaksi säätämisen yhteydessä jouduttiin punnitsemaan vastakkain arvioitavissa olevia kriminalisoinnin hyötyjä ja haittoja. Punninta suoritettiin perusteellisesti, koska esimerkiksi lakivaliokunnassa kuultiin suuri joukko asiantuntijoita. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan ehdotettua rangaistussäännöstä vastaavan säännöksen oli Ruotsissa katsottu tuovan mukanaan myös haittavaikutuksia, kuten paritusrikosten tutkinnan vaikeutumista ja prostituution painumista maan alle.
101. Voimakkain arvostelu eduskuntakäsittelyssä kohdistui ehdotetun rangaistussäännöksen epämääräisyyteen sen kattaessa kaikki ostamistapahtumat. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaan rikostunnusmerkistön on oltava täsmällinen ja tarkkarajainen. Tähän liittyviin ongelmiin kiinnitti huomiota myös perustuslakivaliokunta ehdotusta koskevassa lausunnossaan (PeVL 17/2006 vp).
102. Perustuslakivaliokunta näki hallituksen esityksen mukaiseen yleiseen rangaistussäännökseen liittyvän myös muita, esimerkiksi sääntelyn oikeasuhtaisuuteen ja tekojen vähäisyyteen liittyviä ongelmia.
103. Lakivaliokunta pyysi perustuslakivaliokunnalta lausuntoa hallituksen esitykseen sisältyvän ehdotuksen lisäksi sellaisesta vaihtoehdosta, jossa seksuaalipalvelujen ostamisen rangaistavuus liittyisi parituksen tai ihmiskaupan yhteydessä esiintyvään toimintaan. Perustuslakivaliokunnan mukaan tämä vaihtoehto oli hallituksen esittämää selvästi rajatumpi ja oikeasuhtaisuuden vaatimukset paremmin täyttävä kohdistuessaan vain näihin rikoksiin liittyviin kiistatta moitittaviin tekoihin.
104. Lakivaliokunta päätyi mietinnössään (LaVM 10/2006 vp) nykyiseen rikoslain 20 luvun 8 §:ään (25.8.2006/743) eli seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön säätämiseen rangaistavaksi. Säännöksen tavoite on nimenomaan vakavan rikollisuuden toimintaedellytysten heikentäminen.

105. Seksialan Liitto SALLI ry on kritisoinut seksipalvelujen ostamisen kriminalisointia. Sen mukaan lakimuutokset eivät ole millään tavalla parantaneet prostituoituiden toimivien tai toimineiden naisten asemaa tai oikeusturvaa eivätkä ne myöskään ole auttaneet niihin syihin ja olosuhteisiin, jotka johtavat naisten rekrytoitumiseen prostituutioon. Kun tuomioistuimen käsiteltävänä on paritukseen tai seksuaalipalvelun ostamiseen liittyviä oikeustapauksia on ongelmana, ettei ”uhrin” asemassa oleva prostituoitu virallisesti saa rikosuhriksi kuuluvaa asemaa eikä suojelua. Rikosten uhrien suojelemiseen tähtäävät hankkeet eivät koske prostituoituja lukuun ottamatta niitä hyvin harvoja tapauksia, joissa on kyse ihmiskaupan uhrista. Kun samaan aikaan prostituutioon liittyvää kriminalisointia on tiukennettu, on tämä merkinnyt mm. todistajiksi kutsuttujen prostituoitujen tosiasiallisen tilanteen vaikeutumista. He eivät voi saada oikeusprosessista minkäänlaista vahingonkorvausta, hyvitystä tai suojelua. Sen sijaan heihin kohdistuu painostusta sekä rikoksesta epäiltyjen että viranomaisten taholta.
106. NYTKIS ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ja Naisasialiitto Unioni ry ovat myös kritisoineet edellä selostettua lakimuutosta. Järjestöjen mukaan hallituksen esitys HE 221/2005 vesittyi, kun voimaan astuneessa laissa kielletään seksin osto vain parituksen ja ihmiskaupan uhreilta, mikä on jo osoittautunut käytännössä vaikeaksi todistaa. Niinpä seksin ostajia on lain perusteella hyvin vaikea rangaista. Järjestöt katsovat, ettei prostituutiokysymyksen tarkastelun painopisteen tulisi olla nykyisin marginaalisen ja rikollisliigojen organisoiman prostituutiotoiminnan ulkopuolella olevien ihmisten näkökulmassa, kuten suomalaisissa keskusteluissa on näyttänyt olevan. Suomessa hyvin pienen, nk. vapaata seksipalvelujen tarjontaa harjoittavien henkilöiden yhdistyksen näkemykset ovat saaneet suhteettoman huomion ja painoarvon sekä mediassa että viranomaistyöskentelyssä. Tämä on järjestöjen mielestä väärinäytynyt ihmiskaupasta ja siihen linkittyvästä seksibisneksistä käytyä keskustelua Suomessa sekä osaltaan vienyt huomiota pois niistä vakavista ihmisoikeusloukkauksista, joita tapahtuu naiskaupan ja mm. siihen liittyvän prostituution piirissä.

2. Ihmiskauppa

2.1. Kansainväliset velvoitteet

107. Suomi on ratifioinut kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen (Palermion yleissopimus; SopS 18–20/2004) ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 7.10.2006 (SopS 70–71/2006). Liittymisen ei katsottu edellyttävän lainsäädäntömuutoksia, koska kriminalisointivelvoitteet oli täytetty jo aikaisemmin.
108. Euroopan unionin neuvosto antoi 29.4.2004 direktiivin 2004/81/EY oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi. Tämä johdosta ulkomaa-laislakiin (301/2004) lisättiin säännökset ihmiskaupan uhreille myönnettävästä oleskeluluvasta.

109. Ulkoasiainministeriössä valmistellaan Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (ETS 197) voimaansaattamista. Yleissopimuksen pääpaino on kuitenkin ihmiskaupan uhrien suojelussa. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen 29.8.2006. Sopimuksen kansallinen voimaansaattaminen vaatii lainsäädäntötoimenpiteitä.
110. Suomi on allekirjoittanut 7.9.2000 YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan lapsikaupasta, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Ulkoasiainministeriössä valmistellaan myös tämän sopimuksen voimaansaattamista. Voimaansaattaminen vaatii kansallisia lainsäädäntötoimenpiteitä.

2.2. Lainsäädäntömuutokset

111. Ihmiskaupan osalta Suomen rikoslainsäädäntö on saatettu kansainvälisten velvoitteiden edellyttämälle tasolle. Rikoslakiin lisättiin ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa koskevat rangaistussäännökset 25 luvun 3 ja 3a § (9.7.2004/650, voimassa 1.8.2004), jotka vastaavat Euroopan unionin neuvoston vuoden 2002 puitepäättöksessä ja Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa (SopS 70–71/2006) asetettuja kriminalisointivelvoitteita. Ihmiskaupasta voidaan tuomita vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi ja törkeästä ihmiskaupasta vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Näin ollen kyseiset rikokset arvioidaan hyvin vakaviksi. Lisäksi rikoslain 1 luvun uuden 7 §:n (9.7.2004/650) nojalla Suomen lakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta myös Suomen ulkopuolella tehtyyn ihmiskauppaan.
112. Ihmiskauppa liittyy voimakkaasti seksuaalipalvelujen kauppaan ja paritukseen. Ihmiskaupan tavoitteena on usein uhrien seksuaalinen hyväksikäyttö. Paritus ja törkeä paritus ovat rangaistavia rikoslain 20 luvun 9 (24.7.1998/563) ja 9 a §:n (9.7.2004/650) nojalla. Juuri lokakuun 2006 alussa rangaistavaksi on tullut seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö rikoslain 20 luvun 8 §:n nojalla (25.8.2006/743), joka koskee seksuaalipalvelujen ostamista ihmiskaupan tai parituksen kohteelta. Rikoslain 20 luvun 8 a §:n (25.8.2006/743) mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta eli alle 18-vuotiaalta henkilöltä on rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen ja myyminen yleisellä paikalla ovat rangaistavia järjestyslain säännösten mukaan.
113. Oikeushenkilön rangaistusvastuu on ulotettu ihmiskaupparikoksiin. Oikeushenkilölle voidaan tuomita enintään 850 000 euron yhteisösakko. Lisäksi oikeushenkilö on vastuussa sen toiminnassa aiheutetusta rikosvahingosta.
114. Edellä mainitun. ns. uhridirektiivin pohjalta ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa ja harkinta-aikaa koskevat säännökset on sisällytetty ulkomaalaislakiin (301/2004). Samalla lakiin lisättiin säännös ns. harkinta-ajasta, jonka kuluessa ihmiskaupan uhri voi toipua kokemuksistaan ja päästä rikollisten vaikutuspiiristä. Harkinta-aikana uhri voi tehdä päätöksen yhteistyöhön ryhtymisestä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi.

115. Ihmiskaupparangaistussäännösten 1.8.2004 tapahtuneen voimaantulon jälkeen poliisin tutkittavana on ollut vuosittain joitakin epäiltyjä ihmiskauppatapauksia. Ensimmäinen ihmiskaupparikoksia koskeva tuomio annettiin vuonna 2006. Käräjäoikeuden tuomiosta valitettiin hovioikeuteen, joka antoi asiasta päätöksensä 1.3.2007. Päätöksessä annettiin tuomiot neljästä törkeästä ihmiskaupasta, kahdesta parituksesta ja yhdestä avunannosta törkeään ihmiskauppaan.
116. Törkeästä parituksesta tehtiin viisi rikosilmoitusta vuonna 2006. Vuonna 2007 ei ole tähän mennessä tehty rikosilmoituksia. Törkeästä parituksesta annettu ankarin rangaistus on edellä mainittu viiden vuoden vankeustuomio yhdessä ihmiskaupparikoksen kanssa.
117. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisoiva rikoslain 20 luvun 8 §:n, joka tuli voimaan 1.10.2006, perusteella on tehty yksi rangaistusvaatimus ja kaksi rikosilmoitusta. Hyväksikäytön yrityksestä on tehty kuusi rikosilmoitusta.

2.3. Muut kansalliset toimenpiteet

Hallitusohjelma

118. Uuden hallitusohjelman mukaan ihmisyyden ja perusoikeuksien vastaisten rikosten uhriksi joutuneille siirtolaisille myönnetään pysyvä oleskelulupa, jotta nämä voivat helpommin hakea apua viranomaisilta. Ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen tähtäävää ns. etsivä- ja neuvontatyötä tekevien järjestöjen rahoitus siirretään valtionavun piiriin.

Ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma

119. Eduskunnalle maaliskuussa 2004 antamassaan ihmisoikeuspoliittisessa selonteos- sa valtioneuvosto sitoutui laatimaan kansallisen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman. Ulkoministeriö asetti elokuussa 2004 työryhmän, jonka tavoitteena oli laatia valtioneuvostolle ehdotus kansalliseksi ihmiskaupan vastaiseksi toimintasuunnitelmaksi. Työryhmä sai työnsä valmiiksi keväällä 2005, ja toimintasuunnitelma hyväksyttiin valtioneuvostossa 25.8.2005. Toimintasuunnitelma painottuu ihmiskaupan uhrien auttamiseen, ja sen pohjalta on jo tehty uhrien auttamista koskevat muutokset maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvanpaikanhakijoiden vastaanotosta annettuun lakiin (493/1999). Auttamisjärjestelmän piiriin on otettu useita ihmiskaupan uhreiksi epäiltyjä henkilöitä. Toimintasuunnitelman täytäntöönpanemiseksi on perustettu myös ns. tiedotustyöryhmä, joka vastaa ihmiskauppaa koskevan tiedon tuottamisesta ja levittämisestä suurelle yleisölle, ihmiskaupan uhreille ja viranomaistahoille.
120. Toimintasuunnitelman toteutumisen ohjaamista ja seuraamista varten on perustettu työministeriön alainen ohjausryhmä. Ohjausryhmän jatkettu määräaika päättyy 30.9.2007. Ohjausryhmä antaa määräaikansa puitteissa päivitetyn ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman, jossa arvioidaan jo toteutettuja toimenpiteitä ja anne-

taan suosituksia jatkotoimenpiteiksi. Lisäksi sisäasiainministeriöllä on oma ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelmansa.

2.4. Kansainvälinen yhteistyö

121. Yhteistyön parantaminen viranomaisten välillä on kuulunut Suomen prioriteetteihin taistelussa ihmiskauppaa vastaan. Suomi onkin osallistunut aktiivisesti ihmiskaupan vastaiseen toimintaan kansainvälisillä kentillä (YK, alueelliset järjestöt).
122. Suomi osallistui aktiivisesti Itämeren valtioiden ihmiskaupan vastaiseen työryhmään (Nordic-Baltic Task Force against Human Trafficking), jonka työtä jatketaan nyt osana Itämeren valtioiden neuvoston (CBSS) toimintaa. Ensimmäinen uuden työryhmän kokous pidettiin marraskuussa 2006 ja työryhmä on tämän jälkeen koontunut säännöllisesti.
123. Työryhmän toimintaan osallistuu Pohjoismaiden lisäksi myös muita maita, kuten Saksa, Puola ja Venäjän federaatio. Ihmiskaupan vastaisessa työssään työryhmä keskittyy ehkäiseviin toimiin, uhrien suojelun koordinointiin ja erilaisiin tukitoimiin, mukaan lukien turvallisen paluun parantaminen lähtömaahan. Haasteena on tunnistaa Itämeren valtioiden alueella tehtävän ihmiskaupan vastaisen työn heikot kohdat ja korjata ne. Yhteistyöstä tulee luonteeltaan enemmän käytännön kuin poliittisen tason yhteistyötä; siihen kuuluu tulevaisuudessa konsuli- ja diplomaattisissa tehtävissä toimivan henkilökunnan koulutusta, jotta henkilökunta oppisi tunnistamaan ihmiskaupan uhrit.
124. Suomi otti EU:n ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman seurannan ja täytäntöönpanon yhdeksi painopistealueeksi EU-puheenjohtajuuskaudellaan 2007. Huomiota kiinnitettiin toimintasuunnitelman täytäntöönpanoon niin, että se tuottaisi mahdollisimman suurta lisäarvoa ihmiskaupan vastaisessa taistelussa. Muun muassa loka-marraskuun vaihteessa 2006 sisäasiainministeriö järjesti Helsingissä osana toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa ihmiskaupan lapsiuhrien tunnistamiseen tähtäävän seminaarin.
125. Suomi on osallistunut aktiivisesti ihmiskaupan vastaiseen toimintaan myös Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön puitteissa. Suomen edustaja valittiin lokakuussa 2006 järjestön ihmiskaupan vastaiseksi erityisedustajaksi.

7 artikla

Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin poistaakseen naisten syrjinnän maan poliittisesta ja julkisesta elämästä ja erityisesti varmistaakseen naisille oikeuden miesten kanssa samoin ehdoin

- a) äänestää kaikissa vaaleissa ja yleisissä kansanäänestyksissä ja olla vaalikelpoinen kaikkiin yleisellä äänestyksellä valittaviin elimiin;*
- b) osallistua hallituksen politiikan muodostamisen ja toteuttamiseen sekä toimia julkisen viran haltijana ja suorittaa kaikkia julkisia tehtäviä kaikilla hallinnon tasolla;*
- c) osallistua maan julkiseen ja poliittiseen elämään liittyvien kansalaisjärjestöjen ja yhdistysten toimintaan.*

1. Vaalioikeus

126. Vuoden 2004 kunnallisvaaleissa naisehdokkaiden osuus nousi edellisistä kunnallisvaaleista 1,7 % ja oli 39,9 %. Naiset ylsivät kaikkien aikojen suurimpaan äänimääräänsä, kun he saivat 41,8 % annetuista äänistä ja keräsivät kaikkiaan 997 684 ääntä. Naiset kasvattivat edelleen ääniosuuttaan 2,4 %:lla vuoden 2000 kunnallisvaaleihin verrattuna. Naisten äänestysaktiivisuus oli kunnallisvaaleissa 60,7 % vuonna 2004 eli korkeampi kuin miesten, joista 56,4 % käytti äänioikeuttaan.
127. Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa asetettiin 2004 ehdokasta, joista miehiä oli 1205 ja naisia 799, eli naisehdokkaiden osuus oli 39,9 %. Eduskuntaan valittiin 84 naista, joten valituista 42 % on naisia eli hieman enemmän kuin naisia oli ehdokkaina. Näissä eduskuntavaaleissa naisia valittiin ennätysmäärä, sillä tähän mennessä korkein naisten osuus oli vuonna 1991 (38,5 %).

2. Hallituksen kokoonpano

128. Tasavallan presidentti nimitti 19.4.2007 pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen. Hallitus on Suomen Keskustan, Kansallisen Kokoomuksen, Vihreän liiton ja Ruotsalaisen kansanpuolueen muodostama enemmistöhallitus. Ministereitä hallituksessa on 20.
129. Hallituksen 20 ministeristä 12 on naisia, mikä on 60 % hallituksen kokoonpanosta. Oikeusministeri, sisäasiainministeri, hallinto- ja kuntaministeri, opetusministeri, maa- ja metsätalousministeri, liikenneministeri, viestintäministeri, sosiaali- ja terveysministeri, peruspalveluministeri, työministeri, maahanmuutto- ja eurooppaministeri sekä ympäristöministeri ovat naisia.

3. Valtion virkamiehet

130. Valtionhallinnon henkilöstöstä naisia on tällä hetkellä hieman vajaa puolet, johon kuuluvista vain noin kolmannes. Osuus on pysynyt suunnilleen samalla tasolla kuin vuonna 2003. Naisten osuus valtionhallinnon ylimmässä johdossa on kasvanut

hieman vuodesta 2003 (2003 21,9 % ja 2005 24,3 %). Muihin esimiehiin kuuluvista naisten osuus on suunnilleen sama kuin 2003 eli noin 38 %.

4. Valtionapu naisjärjestöille

131. Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen laiksi eräiden naisjärjestöjen valtionavusta (HE 1/2007 vp.). Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki eräiden naisjärjestöjen valtionavusta. Ehdotetussa laissa mainittujen sukupuolten välistä tasa-arvoa ja yhteiskunnallista vaikuttamista edistävien naisjärjestöjen toimintaa varten otetaan vuosittain valtion talousarvioon määräraha. Valtionapuviranomaisena toimii opetusministeriö. Laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008.
132. Tähän saakka esityksessä mainittujen naisjärjestöjen avustaminen on ollut yksinomaan vuotuisten talousarviopäätösten varassa. Aloite mainittujen sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävien naisjärjestöjen toiminnan rahoituksen vakinaistamisesta lailla tuli eduskunnasta.
133. Valtionavustusjärjestelmän vakiinnuttamisella on mahdollista turvata sukupuolten välistä tasa-arvoa keskeisesti edistävien naisjärjestöjen rahoitus ja samalla niiden toiminnan jatkuvuus nykyistä paremmin. Rahoituksen vakiinnuttaminen luo järjestöjen toiminnan pitkäjänteiselle suunnittelulle nykyistä pysyvämmän pohjan. Tämän voidaan katsoa välillisesti edistävän sukupuolten välisen tasa-arvon ja yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien toteuttamista.

8 artikla

Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimiin varmistaakseen naisille mahdollisuuden samoin perustein kuin miehille ja ilman minkäänlaista syrjintää edustaa hallitustaan kansainvälisellä tasolla ja osallistua kansainvälisten järjestöjen työhön.

134. Suomen UNIFEM on antamassaan lausunnossa pitänyt myönteisenä seikkana sitä, että siviilikriisinhallinnan koulutukseen valittujen naisten määrä on lisääntynyt selvästi. Sen näkemyksen mukaan naisten nimittäminen korkeisiin kansainvälisiin tehtäviin on kuitenkin edelleen vähäistä muilla kuin oikeushallinnon alalla.
135. Muuten tämän artiklan osalta viitataan aikaisempiin määräaikaishavaintoihin.

9 artikla

1. Sopimusvaltioiden tulee myöntää naisille yhtäläiset oikeuden kuin miehille saada, muuttaa ja säilyttää kansalaisuutensa. Erityisesti niiden tulee varmistaa, ettei avioliitto ulkomaalaisen kanssa eikä aviomiehen kansalaisuuden muutos avioliiton aikana automaattisesti muuta vaimon kansalaisuutta, tee hänestä valtiotonta tai pakota häntä vastaanottamaan miehensä kansalaisuutta.

2. Sopimusvaltioiden tulee myöntää naisille yhtäläiset oikeudet kuin miehille heidän lastensa kansalaisuuteen nähden.

136. Kansalaisuuslaki (359/2003) tuli voimaan 1.6.2003. Lapsi saa kansalaisuuslain mukaan syntyessään aina Suomen kansalaisuuden, jos äiti on Suomen kansalainen. Jos lapsen isä on Suomen kansalainen, lapsi saa syntyessään Suomen kansalaisuuden, jos lapsen isä on avioliitossa lapsen äidin kanssa tai lapsi syntyy Suomessa ja isyys vahvistetaan. Suomen kansalaisuuden voi saada myös vanhempien avioliiton perusteella, hakemuksesta tai ilmoituksesta.

137. Kansalaisuuslaki takaa naisille yhtäläiset oikeudet kuin miehille saada, muuttaa ja säilyttää kansalaisuutensa. Avioliitto ulkomaalaisen kanssa tai aviomiehen kansalaisuuden muutos avioliiton aikana ei automaattisesti muuta vaimon kansalaisuutta, tee hänestä kansalaisuudetonta tai pakota häntä vastaanottamaan miehensä kansalaisuutta. Suomen kansalaisuudesta voidaan kuitenkin vapauttaa hakemuksen perusteella.

10 artikla

Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin naisten syrjinnän poistamiseksi voidakseen varmistaa heille koulutuksen alalla yhtäläiset oikeudet kuin miehille ja erityisesti varmistaakseen miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta

a) yhtäläiset edellytykset työuran ja ammatinvalinnan ohjaukseen, mahdollisuuden opintoihin ja tutkintojen suorittamiseen kaiken asteisissa oppilaitoksissa sekä maaseudulla että kaupungissa; tämä tasa-arvo on taattava varhaiskasvatuksessa, yleissivistävässä ja teknisessä koulutuksessa, yliopistokoulutuksessa ja teknillisellä korkeakouluasteella sekä kaikenlaisessa ammatillisessa koulutuksessa;

b) mahdollisuudet samaan opinto-ohjelmaan, samoihin tutkintoihin, samantasoisien opettajakunnan antamaan opetukseen ja samantasoisiin koulutiloihin ja -varusteisiin;

c) miesten ja naisten kaavamaisen roolijaon poistamiseen kaikentasoisessa ja -tyyppisessä koulutuksessa rohkaisemalla yhteisopetusta ja muita tämän päämäärän saavuttamista auttavia koulutusmuotoja ja erityisesti tarkistamalla oppikirjat ja koulutusohjelmat sekä mukauttamalla opetusmenetelmiä;

d) yhtäläiset mahdollisuudet saada stipendejä ja muita opintoapurahoja;

e) yhtäläiset mahdollisuudet osallistua jatko-opetukseen, mukaan lukien aikuisopetuksen ja käytännön lukutaito-ohjelmat, erityisesti sellaiseen opetukseen, jonka tarkoituksena on niin pian kuin mahdollista vähentää miesten ja naisten koulutuksen eroja;

f) vähentää naisopiskelijoiden opintojen keskeyttämistä ja järjestää ohjelmia liian aikaisin koulunsa lopettaneille tytöille ja naisille;

g) yhtäläiset mahdollisuudet osallistua aktiivisesti urheiluun ja liikuntakasvatukseen;

h) mahdollisuus erityisopetukseen ja neuvontaan perheiden terveyden ja hyvinvoinnin varmistamiseksi, mukaan luettuna perhesuunnittelua koskeva tietous ja neuvonta.

1. Tasa-arvosuunnittelu oppilaitoksissa

138. Vuonna 2005 uudistetussa tasa-arvolaisissa säädettiin myös oppilaitoksille velvollisuus laatia yhteistyössä henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa tasa-arvosuunnitelma sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksessa. Suunnitelma koskee oppilaitoksen toimintaa (toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma). Erityistä huomiota suunnitelmassa tulee kiinnittää tasa-arvon toteutumiseen opiskelijavalinnoissa, opetusta järjestettäessä ja opintosuorituksia arvioitaessa sekä toimenpiteisiin, joilla pyritään seksuaalisen häirinnän ja sukupuolen perusteella tapahtuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

2. Erityiset toimenpiteet yleissivistävän koulutuksen alueella

139. Naisten osuus peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa on noussut tasaisesti eri koulutusasteilla. Toisen asteen koulutuksessa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa naisten osuus opiskelijoista ja tutkinnon suorittaneista on yli 50 %. Naiset ovat selvänä enemmistönä myös maahanmuuttajien valmistavassa koulutuksessa.

Sukupuolten mahdollisuudet samaan opinto-ohjelmaan

140. Valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteet uudistettiin 2000-luvun alussa ja otettiin käyttöön perusopetuksessa 1.8.2006 lähtien ja lukiokoulutuksessa jo 1.8.2005 lähtien. Niiden mukaisesti koulutuksen tulee edistää avointa demokratiaa, tasa-arvoa ja hyvinvointia.
141. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan opetuksessa otetaan huomioon erilaiset oppijat ja edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa antamalla tytöille ja pojille valmiudet toimia yhtäläisin oikeuksin ja velvollisuuksin yhteiskunnassa sekä työ- ja perhe-elämässä. Perusopetuksen työtavoissa tulee ottaa huomioon oppilaiden erilaiset oppimistyyliä sekä tyttöjen ja poikien väliset että yksilölliset kehityserot ja taustat.

Erityisopetus, terveysneuvonta ja perhesuunnittelu

142. Opetussuunnitelmien perusteissa uudeksi pakolliseksi oppiaineeksi otettiin terveystieto. Oppiainesisällöt käsittävät myös seksuaaliterveyden ja tietämyksen raskauden ehkäisystä sekä vastuullisesta seksuaalikäyttäytymisestä. Lukiokoulutuksessa terveystietoon sisältyy myös vanhemmuuteen ja perhe-elämään valmentautuminen. Väestöliiton tutkimuksen²² mukaan koulujen seksuaaliopetus ja koululaisten tiedot seksuaalisuudesta ovat parantuneet. Erityisesti pojat tietävät seksuaalisuudesta enemmän kuin aiemmin, vaikka tyttöjen tiedot ovatkin poikia paremmat.
143. Terveystiedon oppisisältöihin kuuluu myös tietämys päihde- ja vaikuteaineiden terveysriskeistä, käytön syistä ja seurauksista. Lukiokoulutuksessa pähteiden käyttöä pohditaan lisäksi laajemmin yhteisön, yhteiskunnan ja globaalista näkökulmasta.

3. Naisten edustus yliopistomaailmassa

144. CEDAW-komitea on aikaisempien määräaikaissraporttien johdosta antamissaan päätelmissä ilmaissut huolensa naisten alhaisesta edustuksesta useiden alojen korkeissa asemissa, erityisesti yliopistomaailmassa.
145. Vuosien 2004–2006 aikana vuosittain tohtorintutkinon suorittaneista oli naisia keskimäärin 47 %. Yliopistojen budjettivaroin palkatusta henkilökunnasta lähes 36 % ja professoreista lähes 23 % oli naisia. Alojen väliset erot ovat kuitenkin suuria: naisprofessoreiden osuus oli 52 % kasvatustieteen ja 42 % humanististen tieteiden aloilla, mutta alle 10 % teknillistieteellisellä alalla.
146. Tieteen ja yhteiskunnan välisiä suhteita pohtinut opetusministeriön työryhmä ehdotti vuonna 2004 julkaistussa muistiossaan²³ sukupuolten välisen tasa-arvon parantamisen osalta mm. seuraavaa:

²² Kontula, Osmo ja Meriläinen, Henna. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E26/2007.

²³ Tiede ja yhteiskunta -työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:28.

- Tutkijoiden sukupuolijakauman tasapainottamiseen pyritään eri keinoin (rahoittajat, yliopistot, tutkimuslaitokset, yritykset, muu yhteiskunta).
 - Yliopistot ja korkeakoulut käynnistävät hankkeita, joiden avulla naisten osuutta tekniikan alan ammateissa pyritään kasvattamaan.
 - Koulujen opinto-ohjauksessa otetaan huomioon nais- ja miesvaltaisten koulutus- ja ammattialojen sukupuolijakauman tasapainottamistarve.
147. Opetusministeriön asettama tutkijanuratyöryhmä luovutti raporttinsa²⁴ vuonna 2006. Naisten tutkijanuran edistämiseksi työryhmä ehdotti mm. seuraavia toimenpiteitä:
- Kaikki yliopistot, tutkimuslaitokset ja yritykset laativat tasa-arvolaisissa säädetyn tasa-arvosuunnitelman ja seuraavat säännöllisesti sen toteutumista.
 - Yliopistojen, tutkimuslaitosten, yritysten, Suomen Akatemian, Tekesin²⁵ ja säätiöiden tulee pyrkiä siihen, että niiden johto, päättävien elimien jäsenet ja asiantuntijat oppivat tunnistamaan sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja mahdollisia sukupuolivoumua rekrytoinnissa ja arvioinnissa.
 - Tutkijanaisille suunnataan mentoriohjelmaa.
 - Opetusministeriö ottaa sukupuolten tasa-arvon toteutumisen tutkijanuralla esille yliopistojen tulosohtauksessa
148. Työryhmän raportin ja muiden tutkijankoulutusta ja -uraa koskevien selvitysten pohjalta opetusministeriö hyväksyi tammikuussa 2007 toimenpideohjelman tutkijankoulutuksen ja tutkijanuran kehittämiseksi vuosille 2007–2011²⁶. Toimenpideohjelman keskeisenä tavoitteena on selkiyttää tutkijanuraa ja vahvistaa sen edellytyksiä, mikä toteutuessaan osaltaan parantaa myös naistutkijoiden asemaa. Lisäksi toimenpideohjelman mukaisesti naisten tutkijanuria edistetään erityisesti ja naistutkijoille tarjotaan mentorointia ja johtamiskoulutusta.
149. Suomen Akatemian tasa-arvosuunnitelma vuosille 2005–2007 on keskeinen osa Akatemian tiedepoliittista strategiaa. Tutkimusviroista ja tutkimusrahoituksesta päätettäessä on huolehdittava avoimesta ja läpinäkyvästä asiantuntijamenettelystä, jossa eri sukupuolta olevien hakijoiden ansiot arvioidaan tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti. Toimikuntien tulee pyrkiä johdonmukaisesti lisäämään vähemmistösukupuolta edustavien tutkimusvirkanimitysten määrää niissä virkaryhmissä, joissa vähemmistösukupuolta olevien osuus on pienempi kuin 40 % viranhaltijoista. Toimikuntien tulee valita arvioinnin asiantuntijoiksi tasapuolisesti naisia ja miehiä.

4. Vapaaehtoinen maanpuolustus

150. Naisten sekä miesten, jotka eivät ole suorittaneet varusmiespalvelusta, mahdollisuuksia osallistua maanpuolustukseen on tarkoitus parantaa vapaaehtoista maanpuolustusta koskevassa uudessa lainsäädännössä, joka tulee voimaan vuoden 2008

²⁴ Tutkijanuratyöryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:13.

²⁵ Tekes on yritysten, yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten haastavien tutkimus- ja kehitysprojektien rahoittaja ja aktivoija

²⁶ Toimenpideohjelma tutkijankoulutuksen ja tutkijanuran kehittämiseksi vuosille 2007–2011. Opetusministeriön julkaisu 2007:7

alusta (laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta, 556/2007). Naisille avataan mahdollisuus osallistua vapaaehtoiisiin harjoituksiin puolustusvoimissa ja virka-aputehtäviin. Heille voidaan antaa valmiustehtäviä sekä varata ja sijoittaa puolustusvoimien sodan ajan kokoonpanoon.

151. Vapaaehtoistoimintaan osallistuville naisille järjestetään samantyyppisiä taloudellisia ja sosiaalisia etuuksia kuin asevelvollisuuslain nojalla palvelevillekin. Puolustusvoimien järjestämiin vapaaehtoiisiin harjoituksiin, virka-aputehtäviin sekä puolustusvoimien Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä tilaamaan koulutukseen osallistuvat naiset ovat yhdenvertaisessa asemassa asevelvollisuuttaan suorittavien kanssa tapaturmien ja palvelussairauksien korvaamisen osalta.

11 artikla

1. Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin poistaakseen naisten syrjinnän työelämästä varmistaakseen miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta samat oikeudet, joita ovat erityisesti

- a) oikeus työhön kaikille ihmisille kuuluvana erottamattomana oikeutena;
- b) oikeus samoihin työmahdollisuuksiin, mukaan lukien samojen valintaperusteiden soveltaminen työhönotossa;
- c) oikeus vapaaseen ammatin ja työn valintaan, oikeus etenemiseen, työsuhdeturvaan ja kaikkiin palvelussuhteeseen liittyviin etuuksiin ja ehtoihin sekä oikeus ammattikoulutukseen ja uudelleenoulutukseen, mukaan lukien oppisopimuskoulutus, ylempi ammatillinen koulutus ja jatkokoulutus;
- d) oikeus samaan palkkaan, siihen liittyvine etuuksineen ja samaan kohteluun samanarvoisessa työssä ja samaan kohteluun työn laatua arvioitaessa;
- e) oikeus sosiaalityrvaan, erityisesti eläkkeelle siirtymisen, työttömyyden, sairauden, vamman ja vanhuuden sekä muun työkyvyttömyyden varalta sekä oikeus palkalliseen lomaan;
- f) oikeus terveellisiin ja turvallisiin työolosuhteisiin, mukaan lukien suvunjakamisfunktion suojaaminen.

2. Estääkseen naisten syrjinnän avioliiton tai äitiyden perusteella ja varmistaakseen heidän tehokkaan oikeutensa työhön, sopimusvaltioiden tulee ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin

- a) irtisanomisen kieltämiseksi rangaistuksen uhalla raskauden tai äitiysloman johdosta sekä siviilisäätyn perustuvan syrjinnän kieltämiseksi irtisanomisen yhteydessä;
- b) palkallisen äitiysloman myöntämiseksi tai järjestääkseen muun äitiysloman, johon liittyy palkkaan verrattavat sosiaalietuudet, menettämättä aikaisempaa työpaikkaa, katkaisematta työsuhdetta, vähentämättä palvelusvuosien määrää tai menettämättä muita sosiaalietuuksia;
- c) tarvittavien yhteiskuntapalvelujen järjestämiseksi, jotta vanhemmat voisivat hoitaa velvollisuutensa sekä perhettään että työtään kohtaan ja osallistua julkiseen elämään, erityisesti edistämällä lasten päivähoitopalvelujen luomista ja kehittämistä;
- d) erityissuojelun järjestämiseksi raskaana oleville naisille työtehtävissä, joiden on todettu olevan haitallisia raskauden aikana.

3. Tämän artiklan kattamiin kysymyksiin liittyvä työsuojelulainsäädäntö on tarkistettava ajoittain tieteellisen ja teknologisen tietouden pohjalta sekä tarpeen mukaan uudistettava, kumottava tai laajennettava.

1. Syrjinnän poistaminen työelämässä

1.1. Palkkaerot

152. CEDAW-komitea aikaisempien määräaikaissäraporttien johdosta antamissaan päätelmissä ilmaissut huolensa jatkuvasta syrjinnästä työelämässä. Erityisesti komitea on huolissaan naisten ja miesten palkkaeroista, jotka johtuvat pääasiassa työmark-

kinoiden eriytymisestä sukupuolen mukaan sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti.

153. Sukupuolten väliset palkkaerot ovat säilyneet suunnilleen ennallaan. Naiset ansaitsevat edelleen koko työmarkkinoiden mitassa keskimäärin noin 20 % vähemmän kuin miehet. Keskipalkkojen perusteella tarkasteltuna naisten palkkojen osuus miesten palkoista on noin 80 %. Ero vaihtelee jonkin verran eri alojen välillä. Kuntasektorilla naispalkansaajien keskiansiot olivat 85 % miesten keskiansioista, valtiolla ja yksityisellä sektorilla vastaava osuus oli 81 %.

Työmarkkinoiden jakautuminen

154. Työmarkkinat ovat Suomessa voimakkaasti sukupuolen mukaan segregoituneet eli jakautuneet naisten ja miesten aloihin ja ammatteihin. Tämä liittyy olennaisesti sukupuolten välisiin palkka-eroihin. Koulutuksen ja ammattien sukupuolen mukaista jakoa on pyritty lieventämään monin erilaisin toimin mutta muutos on hidasta. Tosin tytöt ja naiset ovat hakeutuneet monille aiemmin miehille aloille, etenkin sellaisille, jotka edellyttävät korkeaa koulutusta. Miehet eivät ole yhtä suuressa määrin olleet kiinnostuneita perinteisistä naisvaltaisista koulutuksista ja töistä.
155. Palkkaeroon näyttää selvitysten mukaan vaikuttavan koulutustaso ja työkokemus. Alemmilla koulutustasoilla naisten ja miesten välinen palkkaero ei ole kovin suuri kun taas suurimmat sukupuolten väliset palkkaerot ovat korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla.

Samapalkkaisuus

156. Työelämän sukupuolen mukainen jakautuminen ei kuitenkaan kokonaan selitä naisten ja miesten välisiä palkkaeroja. Tasa-arvovaltuutetulle tulee vuosittain useita palkkasyrjäntäpäilyä koskevia tapauksia. Vuonna 2005 tällaisia tapauksia tuli viireille 126 kpl eli 10,4 % kaikista vireille tulleista asioista. Tasa-arvovaltuutettu järjestää syksyllä 2007 teemaseminaarin samapalkkaisuudesta. Seminaari kohdenneetaan erityisesti tuomareille ja työmarkkinajärjestöjen lakimiehille.
157. Uusitun tasa-arvolain mukaan tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää työpaikan tasa-arvotilannetta kuvaava selvitys. Osana tätä selvitystä on tehtävä ns. palkkakartoitus. Tämä tarkoittaa kartoitusta naisten ja miesten tehtävien luokituksesta, palkoista ja palkkaeroista. Kartoituksen tarkoituksena on selvittää, kohdellaanko naisia ja miehiä palkkauksessa oikeudenmukaisesti ja maksetaanko naisten ja miesten yhtä vaativista töistä samaa palkkaa. Kartoituksen tulee kattaa kaikki työn-antajan palveluksessa olevat työntekijät.

Hallitusohjelma

158. Hallitus on määrätietoisesti pyrkinyt kaventamaan miesten ja naisten välisiä palkkaeroja käynnistämällä vuonna 2006 kolmikantaisen samapalkkaisuusohjelman. Samapalkkaisuusohjelman yleisenä tavoitteena on, että naisten ja miesten välinen palkkaero, laskettuna säännöllisen työajan keskikuukausiansiosta, kaventuu nykyisestä noin 20 %:sta vähintään 5 %:lla vuoteen 2015 mennessä. Koska naisten ja

miesten välisiin palkkaeroihin on monia syitä, samapalkkaisuusohjelmaan on koottu toimenpiteitä laajasti.

159. Samapalkkaisuusohjelman etenemistä seuraa korkean tason seurantaryhmän, jota on johtanut vuosina 2006–2007 eduskunnan puhemies. Seurantaryhmän jäseninä ovat muun muassa työmarkkinakeskusjärjestöjen johtajat, poliitikkoja ja korkeita virkamiehiä. Yhteistyö työmarkkinajärjestöjen kanssa on sujunut hyvin ja samapalkkaongelmaan on haettu ratkaisuja tosissaan. Koskaan aiemmin samapalkkaisuutta ei Suomessa ole edistetty yhtä korkealla tasolla. Pääministeri Matti Vanhasen II hallitus on sitoutunut jatkamaan kolmikantaista samapalkkaohjelmaa. Ohjelmalle on asetettu korkean tason seurantaryhmä heinäkuussa 2007 jatkamaan työtä tavoitteiden saavuttamiseksi.
160. Hallitusohjelman mukaan hallituksen tavoitteena on naisten ja miesten välisten palkkaerojen selkeä kaventaminen tällä vaalikaudella. Hallitus sitoutuu kolmikantaiseen samapalkkaisuusohjelmaan, jonka toimenpidekokonaisuus toteutetaan vaalikauden aikana. Hallitus on varannut ohjelman rahoitukseen 200 000 euroa vuodessa vaalikauden aikana.
161. Hallitus tukee osaltaan työmarkkinajärjestöjen keskinäisiä toimia sukupuolten tasa-arvon ja samapalkkaisuuden edistämiseksi. Hallitus on valmis tukemaan korotetulla valtionosuudella sellaista kuntasektorille syntyvää palkkaratkaisua, joka edistää naisvaltaisten alojen palkkojen kilpailukykyä.

1.2. Määräaikaiset työsuhteet

162. Määräaikaiset työ- ja palvelussuhteet ovat Suomessa yleisiä ja ne keskittyvät edelleen valtaosin naisille. Määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisimpiä sosiaali-, terveys- ja opetusalailla ja ne kohdistuvat erityisesti synnytysikäisiin ja korkeasti koulutettuihin 25 – 45-vuotiaisiin naisiin.
163. Määräaikaisessa palvelussuhteessa olevien naisten osuus kaikista palkansaajista oli vuonna 2006 yksityisellä sektorilla 16,7 %, miesten 10,5 %. Vastaavasti valtiolla määräaikaisten naisten osuus oli sanottuna vuonna 24,0 %, miesten 23,6 %. Kuntasektorilla naisten osuus oli 24,4 %, miesten 22,1 %. Vuoden 2006 viimeisellä vuosineljänneksellä määräaikaisia työsuhteita oli 314 000. Vastaavasti palkansaajia oli kaikkiaan 2 130 000 eli määräaikaisia oli palkansaajista 14,8 %. Lähes kaksi kolmasosaa määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevistä oli naisia. Vuonna 2002 viimeisellä vuosineljänneksellä oli määräaikaisia 303 000 ja palkansaajia kaikkiaan 2 041 000 eli määräaikaisten osuus palkansaajista oli 14,9 %.
164. Sektoreittain tarkastellen määräaikaiset työsuhteet ovat suhteellisesti paljon yleisempiä julkisella kuin yksityisellä puolella. Julkisen sektorin työntekijöistä lähes joka neljäs on määräaikainen, mutta yksityisen sektorin työntekijöistä vain hieman enemmän kuin joka kymmenes on määräaikainen työntekijä. Viimeisen neljän vuoden aikana määräaikaiset työsuhteet ovat valtiolla vähentyneet, mutta kunnissa ja kuntayhtymissä samoin kuin yksityisellä sektorilla lisääntyneet. Vuonna 2006 määräaikaisten työsuhteiden osuus palkansaajista oli valtiolla 23,9 % eli 1 %:a vähem-

män kuin neljä vuotta sitten vuonna 2002. Kunnilla ja kuntayhtymillä vuonna 2006 osuus oli sama kuin valtiolla, mutta se oli noussut 0,7 %:a vuodesta 2002. Yksityisellä sektorilla määräaikaisten työntekijöiden osuus palkansaajista oli noussut vastaavana aikana 12,5 %:sta 13 %:iin.

165. On useita syitä, miksi määräaikaiset sopimukset kohdistuvat erityisesti naisiin. Suomen työllisyysrakenne poikkeaa suurimmasta osasta muista EU-maista, sillä Suomessa naisten työllisyysaste on vain 3,8 %:a alhaisempi kuin miesten. Suomessa naisten ja miesten välinen työllisyysaste-ero on EU-maiden pienin. Toisaalta Suomessa koko väestön työllisyysaste ei ole EU:n korkeimpia.
166. Naiset pitävät edelleen valtaosan perhevapaista, joten vapaiden kustannukset kaasaantuvat naisten työnantajille. Suomen työmarkkinat ovat varsin eriytyneet sukupuolen mukaan, ja erityisesti kuntasektorilla työskentelee terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja opetustoimen tehtävissä erityisen paljon naisia. Kun naiset jäävät näistä tehtävistä perhevapaalle, sijaiseksi palkataan useimmiten naisia. Kuntasektorin määrä-aikaisista palvelussuhteista 49 % on sijaisuuksia. Lisäksi tyypillisiä vuorotteluvapaan käyttäjiä ovat kuntasektorilla työskentelevät naiset.
167. Viimeisin määräaikaisia työsuhteita ja määräaikaisissa työsuhteissa olevien asemaa pohtinut kolmikantainen työryhmä luovutti mietintönsä helmikuussa 2007. Työryhmän ehdotusten pohjalta on laadittu hallituksen esitys, joka menee eduskunnan käsittelyyn syysistuntokaudella 2007. Muutokset on tarkoitus saattaa voimaan vuoden 2008 alusta lukien. Hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia määräaikaisuuden perustetta koskeviin työsopimuslain (26.1.2001/55) säännöksiin, vaan määräaikaisten sopimusten käytön valvontaan luodaan lisävälineitä.

1.3. Osa-aikatyö

168. Suomessa osa-aikatyö ei ole kovin yleistä. Ansiotyössä olevista naisista noin 19 % on osa-aikatyössä. Miesten osa-aikatyön osuus on ollut lievässä kasvussa ja on tällä hetkellä alle 10 prosenttia.
169. Osa-aikatyö on keskittynyt voimakkaasti tietyille toimialoille. Vuonna 2006 kaupan alalla osa-aikatyön osuus oli 24 % ja naisvaltaisella vähittäiskaupan alalla 38 %. Osa-aikatyötä teki päätoimessaan kaupan alalla työskentelevistä naisista 37 % ja miehistä 10 %. Vähittäiskaupan alalla osa-aikatyötä teki 44 % naisista ja 22 % miehistä. Majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sukupuolten välillä ei ole eroa osa-aikatyön tekemisessä. Rakennusalalla miehet eivät tee osa-aikatyötä, mutta alan harvat naiset kylläkin.

1.4. Syrjintä raskauden ja perhevapaalla olemisen vuoksi

170. Sukupuoleen perustuva syrjintä on edelleen ongelma suomalaisilla työpaikoilla. Tasa-arvovaltuutetun lainvalvontatyössä naisten syrjintä raskauden ja perhevapaalla olemisen vuoksi usein kytkeytyy määräaikaisiin palvelussuhteisiin. Tyypillinen ti-

lanne on se, että määräaikaista palvelus-suhdetta ei jatketa, kun työntekijä ilmoittaa olevansa raskaana. Vaikka tasa-arvolaki (15.4.2005/232) kieltää syrjinnän raskauden ja perhevelvollisuuksien perusteella, tasa-arvovaltuutettu on viime vuosina enenevästi otettu yhteyttä juuri raskauteen tai perhevapaisiin liittyvien syrjintäepäilyjen vuoksi. Tasa-arvovaltuutettu on pyrkinyt tiedottamisella ja ohjeistuksella lisäämään työnantajien tietoisuutta lain syrjintäkiellosta ja siitä, miten kieltoa sovelletaan käytännön elämän tilanteisiin.

171. Tasa-arvovaltuutetun mukaan esimerkiksi moni raskauden perusteella irtisanottu nainen ei uskalla vedota tasa-arvolaisissa taattuihin oikeuksiin, sillä he toivovat pääsevänsä raskauden ja lastenhoidon jälkeen takaisin entiseen työpaikkaansa. Työnantajan vastatoimet ovat lain mukaan kiellettyjä, mutta käytännössä työntekijät saattavat varoa reagoimasta työnantajan syrjiviin toimiin.
172. Tasa-arvovaltuutetun lisäksi työsuojelupiireihin on usein otettu yhteyttä raskauden ja perhevapaisiin liittyvien syrjintäepäilyjen vuoksi. Työsuojeluviranomaiset vievät syrjintätapauksia tuomioistuimeen kun on aihetta epäillä työsyryntärikosta.
173. Työsopimuslaki (26.1.2001/55) kieltää päättämästä toistaiseksi voimassa olevaa työsuhdetta raskauden tai perhevapaan perusteella. Sen sijaan vain tasa-arvolaisissa kielletään määräaikaisen työsopimuksen uusimatta jättäminen ja sopimuksen ajallinen rajoittaminen raskauden tai perhevapaan perusteella. Määräaikaisten työntekijöiden oikeuksista ei tältä osin ole siis lainkaan säännöksiä työelämän ns. peruslaisissa eli työsopimuslaissa. Tasa-arvovaltuutettu on katsonut tämän puutteeksi ja esittänyt työministeriölle vuonna 2005, että työsopimuslakia täydennettäisiin niin, että siinä nimenomaisesti kiellettäisiin määräaikaisten palvelussuhteiden uusimatta jättäminen ja niiden keston rajoittaminen raskauden taikka perhevapaan käyttämisen perusteella.

2. Naisten työttömyys

174. Ansiotyössä olevia henkilöitä oli heinäkuussa 2006 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 2 540 000 eli 46 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Työllisiä naisia oli 31 000 enemmän ja miehiä 15 000 enemmän kuin vuoden 2005 heinäkuussa. Työllisten määrä kasvoi lähinnä Etelä-Suomen läänissä.
175. Työllisyysaste eli työllisten osuus 15–64-vuotiaista oli 71,8 % heinäkuussa 2006. Se oli 1,1 %:a korkeampi kuin vuotta aiemmin. Naisten työllisyysaste nousi 1,6 prosenttiyksikköä 69,5 %:iin. Miesten työllisyysaste nousi 0,6 prosenttiyksikköä 74,0 %:iin.
176. Naisten työttömyysaste pieneni vuoden 2005 8,2 %:sta 7,2 %:iin ja miesten pieneni vastaavasti 6,5 %:sta 6,0 %:iin.
177. Maahanmuuttajanaisten työttömyysaste oli vuonna 2005 31 % ja maahanmuuttajamiesten vastaavasti 20 %. Koko väestön työttömyysaste vuonna 2005 oli 8,4 %.

3. Sosiaaliturva

3.1. Vanhempainvapaa, vanhempainraha ja äitiysraha

178. Vanhemmillä on oikeus keskenään sopia siitä, kumpi vanhemmista käyttää vanhempainvapaan, ja vanhempainvapaa voidaan jakaa vanhempien kesken. Vuoden 2007 alusta sekä isän että äidin vanhempainrahan määrä on noussut ensimmäisen 30 arkipäivän ajalta. Jos molemmat vanhemmat käyttävät vanhempainvapaata ja hakevat vanhempainrahaa, saa kumpikin korotetun päivärahan enintään 30 ensimmäiseltä arkipäivältä.
179. Lainsäädäntömuutosten tarkoituksena on kannustaa erityisesti miehiä käyttämään enenevästi oikeuttaan vanhempainvapaaseen. Työelämän kannalta vanhempainvapaiden jakaminen johtaa siihen, että vanhemmuudesta aiheutuvat työnantajakustannukset jakaantuvat nykyistä tasaisemmin miesten ja naisten työnantajien kesken. Tämä kehitys parantaa naisten työmarkkina-asemaa.
180. Lisäksi äidille maksettavaa äitiysrahaa korotettiin 56 ensimmäisen arkipäivän ajalta. Päivärahan korottaminen parantaa paitsi perheen toimeentuloa myös korvausta, jota maksetaan työnantajalle äitiysvapaan palkan korvaukseksi. Lisäksi työnantajien maksamien vuosilomapalkkojen korvaamista on parannettu tarkastelujaksolla. Muutoksilla tasataan yksittäisille työnantajille vanhemmuudesta aiheutuvia konkreettisia palkkakustannuksia. Tämä parantaa välillisesti naisten työmarkkina-asemaa.

3.2. Eläkejärjestelmä

Työeläkeuudistus

181. Vuoden 2005 alusta tuli voimaan suuri työeläkeuudistus, joka koskee sekä yksityisten että julkisten alojen eläketurvaa. Työeläkettä karttuu ikävuosien 18–67 aikana tehdystä työstä. Työeläkkeen suuruus määräytyy työntekijän kunkin vuoden tulojen ja ikää vastaavan karttumisprosentin mukaan. Karttumaprocentti tuloista on 53-ikävuoden loppuun 1,5 % vuodessa, ikävuosina 54–63 1,9 % vuodessa ja 64–67-vuotiaana 4,5 % vuodessa. Vuoden 2005 alusta lukien eläkettä karttuu myös ansiosidonnaisilta päiväraha-ajoilta ja eräiltä palkattomilta etuusajoilta etuuskien perusteena olevista tuloista, esimerkiksi äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahan-perusteena olevista tuloista.
182. Vuoden 2005 työeläkeuudistuksen myötä työeläkelakien mukaiselle vanhuuseläkkeelle voi siirtyä joustavasti 62–67-vuoden iässä. Työntekoa voi 68 vuotta täytettyäänkin halutessaan jatkaa eläkkeelle jäämättä, jolloin eläkkeelle jäätessä eläkkeeseen lisätään lykkäyskorotus. Eläkkeen suuruuteen vaikuttavana uutena asiana säädettiin eläkettä vähentävä elinaikakerroin. Elinaikakerroin otetaan käyttöön vuoden 2010 alusta ja se lasketaan elinajan odotteen perusteella kullekin ikäluokalle sinä vuonna, kun ikäluokka täyttää 62 vuotta. Kerroin määritellään kullekin ikäluokalle samansuuruisiksi riippumatta naisten ja miesten eripituisesta elinajan

odotteesta. Uudistuksessa työttömyyseläke lakkautettiin sekä työ- että kansaneläkejärjestelmässä siten, ettei vuonna 1950 ja sen jälkeen syntyneillä ole oikeutta työttömyyseläkkeeseen eivätkä ennen vuotta 1950 syntyneet voi saada työttömyyseläkettä enää vuoden 2011 jälkeen. Työttömyyseläkkeen sijasta pitkäaikais-työttömien toimeentulo turvataan jatkossa työttömyysturvajärjestelmällä.

183. Lakisääteinen eläkelainsäädäntö on sukupuolineutraali. Naisten ja miesten välisiä eroja työeläketurvassa syntyy pääosin naisten miehiä matalammasta palkkatasosta, lyhyemmästä työurasta ja pienemmästä työpanoksesta. Pienten lasten hoito rajoittaa edelleenkin enemmän naisten kuin miesten työssäkäyntiä. Vuoden 2005 työeläkeuudistuksen myötä naisten työeläketurvan taso kuitenkin paranee nykyisestään. Työeläkkeen porrastetut karttumisprosentit hyödyntävät erityisesti niitä, joilla työura on sen alkupuolella jäänyt vajaaksi esimerkiksi opiskelun tai lapsenhoidon vuoksi. Syntyneen vajeen voi korvata jatkamalla työntekoa 62 ikävuoden jälkeenkin.

Perhe-eläke

184. Työeläkejärjestelmästä ja kansaneläkejärjestelmästä on mahdollista saada tietysin edellytyksin perhe-eläkettä puolison kuollessa. Perhe-eläkkeenä maksetaan lapseneläkettä ja leskeneläkettä. Oikeus leskeneläkkeeseen ja sen suuruus määräytyy sukupuolesta riippumatta miehillä ja naisilla samalla tavoin. Naisten vähäisemmän työuran ja alhaisemman palkkatason vuoksi naiset kuitenkin tosiasiallisesti hyötyvät leskeneläkejärjestelystä enemmän kuin miehet.
185. Vuoden 2005 lopussa Suomessa oli 1 298 524 eläkkeensaajaa, joista naisia oli 737 889 ja miehiä 560 635. Naisten keskimääräinen omaeläke oli 933 euroa/kk ja kokonaiseläke (oma- ja leskeneläke) oli 1067 euroa/kk. Miehillä vastaavat keskimääräiset eläkkeet olivat 1359 euroa/kk ja 1368 euroa/kk. Vuosina 1992–2005 naisten ja miesten kokonaiseläkkeiden välinen ero kaventui 4 %:lla ja naisten kokonaiseläke oli 78 % miesten eläkkeestä vuonna 2005.
186. Vuoden 2005 lopussa leskeneläkettä sai yhteensä 258 368 henkilöä, joista naisia oli 225 388 ja miehiä 32 980. Naisilla keskimääräisen leskeneläkkeen suuruus oli 489 euroa/kk ja miehillä 179 euroa/kk. Näihin lukuihin on vaikuttanut vielä se, että miehet ovat olleet lainsäädännön nojalla leskeneläkkeen osalta heikommassa asemassa kuin naiset vuoteen 1994 saakka, mistä alkaen leskeneläkettä koskeva lainsäädäntö muutettiin kaikilta osin sukupuolineutraaliksi. Perhe-eläkettä saavista vuoden 2005 lopussa lesken- ja omaeläkettä saavien naisten keskimääräinen kokonaiseläke oli 1182 euroa/kk ja miesten vastaavasti oli 1385 euroa/kk.

3.3. Vammaiset henkilöt

187. Vuonna 2006 tehdyssä selvityksessä²⁷ on havaittu, että vammaistukihakemuksissa hylkäävät päätökset eroavat sukupuolittain. Naisia koskevat päätökset ovat

²⁷ Virta L. Havaintoja vammaistuen kohdentumisesta. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 53, 2006

useammin hylkääviä kuin miehiä koskevat. Erot ovat suurimmat yli 55-vuotiaiden naisten ja miesten välillä.

188. Lisäksi Kelan kuntoutustilastot osoittavat, että naiset saavat enemmän hylkääviä kuntoutuspalvelupäätöksiä kuin miehet:

	2004	2005
Naiset	16,7 %	17,7 %
Miehet	14,4 %	16,5 %

3.4. Sosiaalisen tasa-arvon turvaaminen ja sukupuolivaikutusten analysointimenetelmien kehittäminen

189. CEDAW-komitea on aikaisempien määräaikaisraporttien johdosta antamissaan päätelmissä ilmaissut huolensa että sosiaalipalveluiden hajauttamispolitiikalla voi olla kielteisempi vaikutus naisiin kuin miehiin. Komitea on suositellut, että hallitus ottaa käyttöön sukupuolivaikutusten analysointimenetelmiä sekä tarjoaa sukupuolierot huomioon ottavaa koulutusta samalla, kun se pyrkii hajauttamaan sosiaalipalveluita. Lisäksi komitea on suositellut, että hallitus vahvistaa keskushallinnon ja kuntien välisiä yhteyksiä, jotta valtiojohtoisten ohjelmien kautta saatua hyötyä ei menetetä, kun palvelut hajautetaan.
190. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen puitelain valmistelun (HE 155/2006 vp.) yhteydessä toteutettiin sukupuolivaikutusten arviointi. Arviossa todetaan, että uudistuksen koskiessa kuntarakenteita ja kunnallisten palveluiden järjestämistä, tulee muutosten mahdollisia erilaisia vaikutuksia naisten ja miesten kannalta tarkastella useasta eri näkökulmasta. Kuntasektorin henkilöstön osalta tämä koskee mahdollisia vaikutuksia työssäkäyntiin, uraan ja taloudelliseen asemaan. Palvelujen käyttäjien näkökulman kautta ne vaikuttavat koko väestöön, mutta naisiin ja miehiin eri tavoin. Uudistuksella on lisäksi vaikutuksia yhteiskunnallisen osallisuuden näkökulmasta.
191. Vaikutusten arvioinnin ohella on tarpeen tarkastella uudistusprosessin kulkua sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta. Erityisen tärkeää on uudistuksen toimeenpanovaiheessa varmistaa, että sukupuolivaikutukset ja tasa-arvokysymykset otetaan tarkasteluun mukaan.
192. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen tärkeimpänä tavoitteena on kuntien vastuulla olevien peruspalvelujen turvaaminen myös tulevaisuudessa, jolloin ikärakenteen voimakkaat muutokset ovat selvästi heikentäneet huoltosuhdetta nykyisestä ja tehneet palvelujen järjestämisen niin kuntatalouden kuin työvoiman saatavuudenkin kannalta entistä haasteellisemmaksi. Peruspalvelujen turvaaminen on ensiarvoisen tärkeä tavoite, katsotaan sitä sitten palvelualalla työskentelevien, palvelujen käyttäjien tai kunnallisen päätöksenteon näkökulmasta. Uudistuksen perustavoitteeseen sisältyy lähtökohtaisesti sukupuolten välinen tasa-arvo tulevaisuuden Suomessa.

193. Arviossa korostetaan sukupuolivaikutusten arvioinnin merkitystä uudistuksen jatkovalmistelussa. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen toimeenpanon kannalta erityisen tärkeää on se, että puitelain hyväksymisen jälkeen alueella ratkaisuja tehtäessä sukupuolinäkökulma otetaan huomioon. Alueiden valmistelussa tulee sukupuolivaikutuksia tarkastella edellä kuvatuista kolmesta näkökulmasta ja selvittää tarkemmin näissä kohdissa esitettyjä seikkoja kyseisellä alueella. Jatkovalmistelun yhtenä tavoitteena onkin kehittää kunnille ja alueille käyttöön annettava mahdollisimman konkreettinen työkalu sukupuolivaikutusten arvioinnista uudistuksen toimeenpanovaihetta varten. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota siihen, että toimeenpanoon osallistuu riittävästi molempien sukupuolten edustajia. Tasa-arvolain ns. kiintiösäännöksen noudattamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Arviossa korostetaan lisäksi sitä, että uudistuksen toimeenpanossa varmistetaan myös valtakunnallisella tasolla tasa-arvonäkökulman huomioiminen. Esimerkiksi eri hallinnonalojen lainsäädäntötyössä tämä tulee ottaa huomioon. Myös sukupuolivaikutusten seurannasta tulee huolehtia.
194. Kuntasektori on keskeinen naisten työllistäjä. Kolmannes Suomen työllisistä naisista työskentelee kuntasektorilla ja kuntien henkilöstöstä noin 80 % on naisia. Suomessa naisten tasa-arvoisen aseman kehittymisen kannalta on ollut lisäksi merkittävää, että hoito- ja hoivatyöt ovat kehittyneet ammateiksi, joissa naisilla on ollut mahdollisuus kokopäiväiseen työhön ja uraan palkalla, joka on mahdollistanut taloudellisen itsenäisyyden.
195. Naiset ja miehet eroavat myös kunnallisten palveluiden käyttäjinä. Naisten ja miesten elinikä ja sairastavuus eroavat toisistaan ja naisten ja miesten roolit perheeseen liittyvissä palveluissa eroavat edelleen jossain määrin. Samanaikaisesti kun kunnallisten palveluiden kehittyminen on luonut naistyöpaikkoja, ovat samat palvelut (esimerkiksi lasten päivähoitopalvelujen kehittyminen) mahdollistaneet muiden naisten työssäkäynnin. Mahdollisuus kunnallisten palveluiden (esimerkiksi juuri päivähoitopalvelut) käyttöön on myös parantanut mahdollisuuksia työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen.
196. Uudistuksen aluevaiheen toimeenpanoa varten on valmisteltu Sukupuolivaikutusten arvioinnin opas sekä Sukupuolivaikutusten arvioinnin käsikirja, jossa asiaa kuvataan tarkemmin; esitellään taustoja, avataan käsitteitä ja tuodaan esimerkkejä asioista, jotka ovat kuntasektorilla tasa-arvonäkökulmasta keskeisiä.

12 artikla

1. Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin naisten syrjinnän poistamiseksi terveydenhoidon alalla ja varmistaakseen miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta terveydenhoitopalvelujen saannin, mukaan lukien perhesuunnitteluun liittyvät palvelut.

2. Edellä olevan 1 kappaleen määräyksistä riippumatta sopimusvaltiot varmistavat naisille asianmukaiset palvelut raskauden, synnytyksen ja synnytyksen jälkeisen kauden aikana, antaen tarvittaessa palveluja maksuttomasti sekä riittävän ravinnon raskauden ja imettämisen aikana.

1. Terveyden edistäminen

1.1. Yleistä

197. Uudessa hallitusohjelmassa (2007–2011) todetaan, että ”sosiaali- ja terveystalouksissa ja terveyserojen kaventamistyössä kiinnitetään huomiota myös sukupuolien väliseen suhteeseen.” Valtavirtaistamisen periaate tullaan huomioimaan hallitusohjelmaan sisältyvässä terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa. Hallituskaudella kehitetään parisuhde- ja perheneuvontaa. Sosiaalipoliittisen ministerivaliokunnan aloitteesta sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan vuoden 2007 aikana Terveyserojen kaventamisen toimintaohjelmaa. Pääpaino on sosioekonomisten terveyserojen kaventamisessa, mutta myös sukupuolierot otetaan huomioon.

1.2. Tupakointi erityisesti tyttöjen keskuudessa

198. CEDAW-komitea on aikaisempien määräaikaisselvityksien johdosta antamissaan päätelmissä ilmaissut huolensa nuorten ja erityisesti tyttöjen lisääntyneestä tupakoinnista ja huumeiden käytöstä.

199. Nuorten terveystottumuksia on seurattu valtakunnallisin postikyselyin vertailukelpoisin menetelmin vuodesta 1977 joka toinen vuosi. Tuorein kysely tehtiin helmi–huhtikuussa 2005. Tutkimusraportissa²⁸ tarkasteltiin 12–18 -vuotiaiden tupakkatuotteiden ja alkoholin käyttöä sekä alkoholi- ja tupakka-asenteita, tupakansavulle altistumista ja sosiaalista altistumista huumeille keskittyen 2000-luvun kehitykseen. Raportin mukaan nuoret tupakoivat aiempaa vähemmän ja asenteetkin ovat muuttuneet tupakoinninvastaisiksi. Myönteinen muutos tupakoinnin yleisyydessä koskee ennen kaikkea teini-ikäisiä.

²⁸ Arja Rimpelä, Susanna Rainio, Lasse Pere, Tomi Lintonen, Matti Rimpelä; Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977 – 2005 Nuorten terveystapatutkimus 2005; Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:23

200. Täysi-ikäisten eli 18-vuotiaiden tupakointikokeilut ja säännöllinen tupakointi ovat pysyneet pääosin ennallaan. Poikien osalta 34 % 18-vuotiaista tupakoi päivittäin ja tytöistä 33 %. Tyttöillä 90-luvun puolivälistä jatkunut tupakoinnin nousu on vihdoin pysähtynyt. Kaikkiaan sukupuolten väliset erot tupakoinnin yleisyydessä ovat vähäiset: 14–18-vuotiaista nuorista 22 % tupakoi päivittäin: tytöistä 23 % ja pojista 22 %. Päivittäin savukkeita polttavien 14-vuotiaiden osuus on laskenut vuodesta 2001. Tuolloin tytöistä 15 % ja pojista 13 % tupakoi päivittäin, nyt vastaavat luvut ovat 10 % ja pojista 7 %. Kehitys on ollut myönteistä myös 16-vuotiaiden keskuudessa: vuonna 2001 pojista tupakoi päivittäin 29 % ja nyt 23 %, tytöistä 31 % ja nyt 27 %.
201. Tyttöjen tupakointi on säilynyt melko korkealla tasolla vuosien 1977–2005 välillä noin 20–26 %:ssa. Nuorten naisten tupakoinnin vähentäminen olisi omiaan parantamaan myös vauvojen terveydentilaa. Lisäksi puolustusvoimat antaa erityistä valistusta vapaaehtoista asepalvelusta suorittaville naisille tupakoinnin haitallisista vaikutuksista raskauden aikana.
202. Lapsiasiavaltuutettu on joulukuussa 2006 tehnyt yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen kanssa aloitteen sosiaali- ja terveysministeriölle tupakkalain (13.8.1976/693) muuttamisesta. Tehdyssä aloitteessa esitetään tupakan vähittäismyynnin luvanvaraistamista. Lupajärjestelmä mahdollistaisi nykyistä tehokkaamman valvonnan ja esimerkiksi myyntiluvan peruuttamisen eräissä tupakkalain säännösten rikkomistapauksissa. Alle 18-vuotiaiden tupakan hallussapito tulisi myös kieltää. Tupakointi tulisi kieltää päiväkotien ja oppilaitosten lisäksi muilla verrattavissa olevilla, pääasiassa alle 18-vuotiaille tarkoitetuilla ulkoalueilla.

1.3. Tyttöjen päihteenkäyttö

203. Nuorten terveystapatutkimuksen²⁹ mukaan humalaan itsensä vähintään kerran kuukaudessa juovien tyttöjen osuus on noussut voimakkaasti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Tutkimuksen mukaan vahvaan humalaan itsensä joi vähintään kerran kuukaudessa 16-vuotiaista tytöistä 12 % vuonna 1985 ja 18 % vuonna 2005, 18-vuotiaista tytöistä 9 % vuonna 1985 ja 32 % vuonna 2005.
204. Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan vuonna 2005 alkoholia joi vähintään kerran kuukaudessa 14-vuotiaista tytöistä 22 % ja pojista 15 %, 16-vuotiaista tytöistä 49 % ja pojista 51 % sekä 18-vuotiaista tytöistä 79 % ja pojista 78 %.
205. Terveystapatutkimuksen mukaan huumetarjontaa vuonna 2005 oli kohdannut 14-vuotiaista 6 % tytöistä ja 4 % pojista, 16-vuotiaista tytöistä 13 % ja 12 % pojista sekä 18-vuotiaista 16 % tytöistä ja 21 % pojista.

2. Raskauden aikainen ja sitä seuraava terveydenhuolto

²⁹ Ibid.

206. Vuoden 2007 keväällä valmistui Suomen ensimmäinen kansallinen Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelma vuosille 2007–2011. Toimintaohjelmassa tehdään ehdotuksia raskauden ajan, synnytyksen ja synnytyksen jälkeisen hoidon kehittämiseksi. Lisäksi siinä esitetään tavoitteita ja toimenpiteitä raskauden ehkäisyyn, raskauden keskeytysten hoidon, sukupuolitautilien torjunnan ja seksuaalisen väkivallan vähentämiseksi ja varhaiseksi tunnistamiseksi. Seksuaali-neuvontaa kehitetään myös vähemmistöryhmien ja vammaisryhmien tarpeisiin. Ohjelmassa kiinnitetään huomiota sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi niin naisten kuin miestenkin palvelutarpeisiin ja erityispiirteisiin.
207. Invalidiliitto ry on määräaikaisraporttia varten antamassaan lausunnossa korostanut esteettömyyden edistämistä vammaisten henkilöiden aseman parantamiseksi. Liiton mukaan esimerkiksi gynekologiset tutkimuspöydät tai luuntiheysmittauslaitteet eivät useinkaan ole vammaisille naisille soveltuvia. Naisille tarkoitettujen joukkotarkastusten yhteydessä henkilökunta ei ole, toisin kuin vaikka fysiatrian tai kirurgian puolella, valmistautunut avustamaan vammaista naista. Sama pätee äitiys- ja lastenneuvoloihin. Lisäksi vammaisen henkilön asuinpaikkakunnalta saattaa löytyä vain yksi tai pahimmassa tapauksessa ei yhtään neuvolaa tai joukkotarkastuksia tekevää yksikköä, joka olisi esteetön.

3. Perhesuunnittelu ja raskauden keskeytykset

3.1. Laki hedelmöityshoidoista

208. Pitkään valmisteltu laki hedelmöityshoidoista (1237/2006) tuli voimaan 1.9.2007. Laissa on säädetty hoidon saannin edellytyksistä siten, että parisuhteessa elävien naisten ohella myös naiset, jotka eivät elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa voivat saada hedelmöityshoitoa. Uuden hallitusohjelman mukaan nais- ja miesparien oikeus perheen sisäiseen adoptioon tehdään mahdolliseksi ottaen huomioon biologisen vanhemman oikeudet.

3.2. Raskaudenkeskeytykset

209. Vuonna 2005 tehtiin 10 931 raskaudenkeskeytystä eli 9,3 keskeytystä tuhatta hedelmällisyysikäistä (15–49-vuotiasta) naista kohti. Keskeytysten määrä laski 2 % eli hieman yli 200 keskeytyksellä edellisestä vuodesta. Eniten keskeytykset vähenivät alle 20-vuotiailla (-5,4 %) ja yli 45-vuotiailla (-4,3 %). Keskeytysten määrä lisääntyi 40–44-vuotiailla (+5,2 %) ja 25–29-vuotiailla (+1,1 %).
210. Vuoden 2005 keskeytyksistä 86,9 % oli tehty sosiaalisin perustein eli elämänoloista ja muista olosuhteista aiheutuvan huomattavan rasituksen vuoksi. Muut yleisimmät perusteet olivat alle 17 vuoden ikä (6,2 %), yli 40 vuoden ikä (4,0 %) ja neljän lapsen synnyttäminen (2,2 %). Lääketieteellisellä perusteella eli sairaudesta, ruumiinvialta tai heikkoudesta naisen hengelle tai terveydelle aiheutuvan vaaran vuoksi suoritettiin 0,5 % keskeytyksistä. Mahdollisen tai todetun sikiövaurion vuoksi suoritettuja keskeytyksiä oli 2,6 % kaikista keskeytyksistä.

211. Ennakkotietojen mukaan vuonna 2006 tehtiin 10 493 raskaudenkeskeytystä eli 8,9 keskeytystä tuhatta hedelmällisyysikäistä naista kohden. Tämä on 440 keskeytystä (-4,0 %) vähemmän kuin vuonna 2005.
212. Keskeytysten lukumäärä laski vuonna 2006 kaikissa ikäryhmissä edellisvuoteen nähden. Alle 20-vuotiaiden keskeytykset vähenivät 5,1 %. Eniten keskeytyksiä tehdään edelleen 20–24 -vuotiaille, mutta tässäkin ikäryhmässä keskeytykset vähenivät 2,0 %.

4. Sukupuolitaudit

213. Raportin liitteenä ovat Kansanterveyslaitoksen tilastot, joista näkyy Suomen HIV/AIDS -tilanne. Tilastot ovat jaoteltu sukupuolen mukaan.

13 artikla

Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin naisten syrjinnän poistamiseksi muilta talous- ja yhteiskuntaelämän aloilta varmistaakseen naisten ja miesten tasa-arvon pohjalta samat oikeudet, erityisesti

- a) oikeuden perheellisyysetuuksiin;*
- b) oikeuden pankkilainoihin, kiinnelainoihin ja muihin luottomuotoihin;*
- c) oikeuden osallistua virkistystoimintaan, urheiluun ja kulttuurielämän aloihin.*

214. Tämän artiklan osalta viitataan aikaisempiin määräaikaishetkiin.

14 artikla

1. Sopimusvaltioiden tulee ottaa huomioon maaseudun naisten erityisongelmat ja heidän merkittävän osuutensa perheidensä toimeentulossa, mukaan lukien heidän työnsä talouselämän niillä aloilla, joilla ei makseta työstä rahallista korvausta, ja ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin varmistaakseen, että tämän yleissopimuksen määräyksiä sovelletaan myös maaseudun naisiin.

2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin naisten syrjinnän poistamiseksi maaseudulla varmistaakseen miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta, että he osallistuvat ja hyötyvät maaseudun kehityksestä ja erityisesti varmistavat näille naisille oikeuden

a) osallistua kehityssuunnitelmien laadintaan ja toteuttamiseen kaikilla tasoilla;

b) saada asianmukaisia terveydenhoitopalveluja, mukaan lukien perhesuunnitteluun liittyvää tiedotusta, neuvontaa ja palveluja;

c) hyötyä välittömästi sosiaaliturvaohjelmista;

d) saada kaiken tyyppistä koulutusta ja valmennusta oppilaitoksissa ja niiden ulkopuolella, mukaan lukien käytännön lukutaito-ohjelmat, sekä hyötyä yhdyskuntapalveluista muun muassa heidän teknisen ammattitaitonsa parantamiseksi;

e) järjestää oma-aloitteisia ryhmiä ja osuuskuntia yhtäläisten taloudellisten mahdollisuuksien luomiseksi työsuhteen tai itsenäisen ammatinharjoittamisen avulla;

f) osallistua kaikkeen yhdyskuntatoimintaan;

g) saada maatalouslainoja ja -luottoja, osallistua markkinointijärjestelmiin ja käyttää asianmukaista teknologiaa sekä saada yhtäläinen kohtelu maareformi- ja maajako-ohjelmissa;

h) saada asianmukaiset elinolosuhteet erityisesti asuntoon, hygieniaan, sähkön ja veden saantiin, kulkuvälineisiin ja muuhun yhteydenpitoon nähden.

1. Maaseudun kehittäminen

215. Vuonna 2000 valmistunutta maaseutupoliittista kokonaisuohjelmaa koordinoi maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR), jonka osana toimi erillinen naisteemaryhmä. Edellisessä raportissa on selostettu naisteemaryhmän toimintaa. Naisteemaryhmän työ on päättynyt kesällä 2007.

216. Naisteemaryhmän tavoitteena oli vahvistaa ja tehdä näkyväksi maaseudun naisten toimintaa. Yhteistyöllä edistettiin naisten toimeentulomahdollisuuksia alueilla sekä tasa-arvonäkökulmaa alueellisessa kehittämisessä. Teemaryhmä toimi valtakunnallisena verkostona, johon osallistui naisia maalta ja kaupungeista. Osa heistä työskenteli hallinnossa, neuvontaorganisaatioissa ja tutkimuslaitoksissa. Yhteistyökumppaneita olivat myös maakuntien liitot, työvoima- ja elinkeinokeskukset, naisten resurssikeskukset, neuvontajärjestöt ja projektit ympäri Suomen.

217. Toimintakauden 2005–2007 aikana Naisteemaryhmä toteutti Maaseudun naisten toimintaohjelman, IV Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman ja hallituksen tasa-arvo-ohjelman toimenpide-esityksiä. Painopisteenä oli tasa-arvon edistäminen alueellisen kehittämisen ohjelmatyössä, yrittäjyydessä ja tutkimuksessa. Vuonna 2007 aikana teemaryhmä keskittyi vahvistamaan tasa-arvon valtavirtaistamisen edellytyksiä alue- ja maaseutupolitiikassa.

15 artikla

- 1. Sopimusvaltioiden tulee taata miesten ja naisten oikeudellinen tasa-arvo.*
- 2. Sopimusvaltioiden tulee myöntää naisille yksityisoikeudellisissa kysymyksissä sama oikeustoimikelpoisuus kuin miehille sekä samat mahdollisuudet käyttää sitä. Niiden tulee erityisesti myöntää naisille yhtäläiset oikeudet tehdä sopimuksia, hallita omaisuutta ja saada yhtäläinen kohtelu oikeudenkäynnin kaikissa vaiheissa.*
- 3. Sopimusvaltiot sopivat, että kaikki sopimukset tai muut oikeudelliset asiakirjat, olivatpa ne minkä laatuisia tahansa, joiden tarkoituksena on rajoittaa naisten oikeustoimikelpoisuutta, on katsottava mitättömiksi.*
- 4. Sopimusvaltiot myöntävät miehille ja naisille samat oikeudet henkilöiden liikkumista sekä heidän asuin- ja kotipaikkansa valinnanvapautta koskevassa lainsäädännössä.*

218. Naiset ja miehet ovat Suomessa oikeudellisesti tasa-arvoisia, kuten yleissopimuksen 15 artiklassa edellytetään. Tässä yhteydessä viitataan edellisiin määräaikaistalouksraportteihin.

16 artikla

1. Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin poistaakseen naisten syrjinnän kaikissa avioliittoon ja perhesuhteisiin liittyvissä asioissa ja erityisesti turvata miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta:

a) sama oikeus solmia avioliitto;

b) sama oikeus vapaasti valita aviopuolisonsa ja mennä avioliittoon omasta vapaasta tahdostaan;

c) yhtäläiset oikeudet ja vastuu avioliiton aikana ja sen purkautuessa;

d) yhtäläiset oikeudet ja vastuu vanhempina, siviilisäädystä riippumatta, lapsiinsa nähden. Kaikissa tapauksissa lasten edut ovat ensisijaisia;

e) yhtäläiset oikeudet vapaasti ja vastuuntuntoisesti päättää lastensa lukumäärästä ja syntymisaajoista sekä mahdollisuus tämän oikeuden harjoittamiseen edellyttämään tietoon, opetukseen ja välineisiin;

f) yhtäläiset oikeudet ja vastuu lapsen holhouksen, huollon, valvonnan tai adoption tai vastaavien järjestelmien suhteen, milloin nämä käsitteet on kansalliseen lainsäädäntöön sisällytetty. Kaikissa tapauksissa lasten edut ovat ensisijaisia;

g) samat henkilökohtaiset oikeudet aviopuolisoina, mukaan lukien oikeus valita sukunimi, ammatti ja työpaikka;

h) samat oikeudet kummallekin aviopuolisolle vapaasti omistaa, hankkia, hoitaa, hallita ja käyttää omaisuutta tai luopua siitä, joko maksutta tai korvauksesta.

2. Lapsen kihlaaminen ja lapsiavioliitto on katsottava mitättömiksi ja ryhdyttävä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin, mukaan lukien lainsäädäntötoimet, avioliiton solmimisen vähimmäisiän määrittämiseksi ja avioliittojen viralliseen väestökisteriin kirjaamisen pakolliseksi saattamiseksi.

219. Raportin liitteenä on 14.9.2007 annettu vastaus YK:n pääsihteerin kirjeeseen, jossa on pyydetty tietoa naisten asemaa käsittelevän toimikunnan (Commission on the Status of Women) päätöslauselman 51/3 kansallisesta toimeenpanosta. Päätöslauselma koskee tyttölapsien pakotettuja avioliittoja. Muilta osin viitataan edellisiin määräaikaissäätöihin.

LIITTEET

1. Gender Equality Planning at Workplaces; Ministry of Social Affairs and Health 2005:6
2. The Act on Equality between Women and Men 2005; Ministry of Social Affairs and Health 2005:2
3. Non-Discrimination Act (21/2004) as amended by Act No 50/2006
4. Employment Contracts Act (55/2001, amendments up to 579/2006 included)
5. Statistics Finland; Gender Statistics; Women and Men in Finland 2005
6. Statistics: HIV infection cases in Finland, AIDS cases in Finland
7. Response of the Government of Finland to the resolution 51/3 of the Commission on the Status of Women on Forced Marriage of the Girl Child
8. Response of the Government of Finland to the resolution 51/2 of the Commission on the Status of Women on "ending female genital mutilation"